

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU

Mihovil Gotal

BUNJEVAČKO PITANJE
KAO SIMBOLIČKI KONFLIKT POLITIKA IDENTITETA
DIPLOMSKI RAD

Mentorica:
dr. sc. Jadranka Grbić, red. prof.

Zagreb, srpanj 2016.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Bunjevačko pitanje kao simbolički konflikt politika identiteta* izradio potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice prof. dr. sc. Jadranke Grbić. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. BUNJEVAČKO PITANJE	2
2. TEORIJSKA POLAZIŠTA	5
2. 1. Subetnički, etnički i nacionalni identitet	5
2. 2. Politika identiteta	10
2. 2. 1. <i>Izjasni se HRabro!</i> ili <i>Izjasni se slobodno!</i>	12
2. 3. Simbolički konflikt	16
3. DUŽIJANCA	18
3. 1. Analitički pristup	19
3. 2. Organizatori	20
3. 3. Središnje proslave	21
3. 4. Okolne dužijance	29
3. 5. Popratne manifestacije	31
3. 5. 1. Prikaz <i>risa</i> i tradicijska kuhinja	33
3. 5. 2. Slamarska umjetnost i slikarstvo	34
3. 5. 3. Folklorne priredbe	36
3. 5. 4. Obilježavanje godišnjice rođenja Ivana Antunovića	38
ZAKLJUČAK	42
Popis literature i izvora	47
Sažetak	50
Summary	51

UVOD

Bunjevci predstavljaju u tradicionalnom smislu etničku skupinu čiji je jedan od ogranaka u 17. stoljeću migrirao sa šireg prostora dalmatinskog zaleđa i Hercegovine na područje povijesne pokrajine Bačke, danas podijeljene između Srbije i Mađarske, dok su druga dva naselila dalmatinski i primorsko-lički dio današnje Hrvatske (Černelić i Grbić Jakopović 2013: 501; Kameda 2014: 95–100). Ipak, pitanje identiteta bačkih Bunjevaca, posebice kada je riječ o subetničkoj, etničkoj i nacionalnoj kategoriji njihove društvene pripadnosti, predstavlja još od vremena pojave nacionalizma u 19. stoljeću (usp. Vuković 2010) predmet žestokih rasprava, posebice danas kada se postavlja pitanje definiranja njihovih političkih prava u današnjoj Srbiji, a djelomično i u Mađarskoj.

U tom pogledu ovaj slučaj prepoznamo kao klasičan primjer *nacionalnog pitanja*, poput često spominjanog kurdskog ili makedonskog pitanja, a koje se kao znanstveni koncept može definirati kao “skup političkih zahtjeva vezanih uz pravo na slobodan razvitak nacionalnoga bića i uklanjanje čimbenika koji ga dovode u podređen položaj ili onemogućavaju u oblikovanju i izražavanju nacionalne samobitnosti” (Heršak et al., ur. 1998: 161). Dakle, u tom smislu ovaj rad se bavi *bunjevačkim pitanjem*.

Interes za ovu temu proizašao je iz sudjelovanja u prethodnim terenskim istraživanjima.¹ Tom su prilikom intervjuirani kazivači, koji se kao bački Bunjevci identificiraju kao Hrvati, iskazali negodovanje spram onog što sami tumače kao podjelu unutar vlastite zajednice s obzirom na različita poimanja njihova identiteta. Na tom tragu cilj nam je u ovome radu razmotriti dotično bunjevačko pitanje u suvremenom društveno-političkom kontekstu Vojvodine odnosno Republike Srbije te objasniti primarno iz etnološke i kulturno-antropološke perspektive na koji se način ono stvara i odvija.² Valja pritom naglasiti kako ovaj rad nema za cilj ulaziti u sâm identitetski prijemor s ciljem potvrđivanja nečijeg identitetskog diskursa odnosno “ispravnosti” identifikacije, već će se u tekstu ravnopravno analizirati stajališta dviju ključnih strana u ovom pitanju. U tom pogledu fokus rada bit će usmjeren na politike identiteta kojima se stvara značenje o bunjevačkoj pripadnosti što posljedično dovodi do njihova međusobnog simboličkog konflikta.

¹ Riječ je o istraživanjima obavljenim 2011. i 2012. godine u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta *Identitet i etnokulturno oblikovanje Bunjevaca* voditeljice prof. dr. sc. Milane Černelić s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

² Bunjevačko pitanje je aktualno i u Republici Mađarskoj s obzirom na Bunjevce koji žive u mađarskom dijelu Bačke, ali ono neće biti dio analize u ovom radu jer se ondje odvija u drugačijim političkim okolnostima.

1. BUNJEVAČKO PITANJE

Kao što smo djelomično već objasnili, bunjevačko pitanje predstavlja društveno-politički problem koji se odražava i u području kulture, pa čak i znanosti, a temelji se na različitom tumačenju etničke i nacionalne pripadnosti među nositeljima bunjevačkog etnonima. Jedan dio bačkih Bunjevaca u Vojvodini smatra kako dotični kolektivni identitet predstavlja njihovu subetničku pripadnost široj kategoriji hrvatske etničke zajednice, a time i pripadnost hrvatskoj naciji. Na taj način oni čine hrvatsku nacionalnu manjinu u Republici Srbiji zajedno s ostalim tamošnjim hrvatskim skupinama (Šokcima, Srijemcima i drugima), a Hrvatsku pritom vide kao svoju matičnu zemlju. Drugi dio nositelja bunjevačkog etnonima smatra bačke Bunjevce zasebnom etničkom zajednicom i odbacuje pripadnost hrvatskom narodu i naciji, a kao takvi su odlukom političkih vlasti od 2002. godine priznati kao zasebna nacionalna manjina u Republici Srbiji (Kameda 2014; Rubić 2010; Vuković 2006, 2010).

Možemo pretpostaviti kako su nositelji bunjevačkog etnonima doslovno podijeljeni oko etničke i nacionalne identifikacije između hrvatske i bunjevačke kategorije. To možemo zaključiti prema podacima posljednjeg popisa stanovništva u Republici Srbiji iz 2011. godine te uzimajući u obzir tumačenje kako je broj Hrvata koji živi na području Subotice i okolice a koji nisu subetnički Bunjevci praktički zanemariv (usp. Vuković 2010: 263–264). U tom smislu na području Sjevernobačke oblasti popisano je 14 536 Hrvata i 13 772 Bunjevca, čime dobivamo odnos 51,35% naspram 48,65% (Popis 2012: 20–21).³ Prema nekim izvorima postoji manji broj nositelja bunjevačkog etnonima koji bačke Bunjevce također smatra zasebnom etničkom zajednicom, ali se u nacionalnom pogledu izjašnjavaju kao Jugoslaveni (Kameda 2014: 114; BN 71: 5), no u Srbiji nisu priznati kao zasebna nacionalna manjina. U konačnici određeni dio bačkih Bunjevaca prema cjelokupnom problemu nema jednoznačan stav (Vuković 2010: 263) pa možemo pretpostaviti da najvjerojatnije u popisu stanovništva ostaju neizjašnjeni ili prihvaćaju neku drugu etničku odnosno nacionalnu kategoriju.⁴

O bunjevačkom pitanju dosad su uglavnom pisali autori koji su i sami pripadnici jedne od bunjevačkih zajednica, a neki su čak uključeni u njihove politike identiteta⁵ tako da su svojim radovima najčešće nastojali afirmirati dominantan identitetski diskurs vlastite zajednice,

³ Na području cijele Srbije ukupno je popisano 57 900 Hrvata i 16 706 Bunjevaca (Popis 2012: 20–21).

⁴ Dotične nosioce bunjevačkog etnonima ne možemo brojčano uspoređivati s dvije dominantne skupine jer o njima nema podataka na temelju kojih bismo ih izdvojili iz ostalih kategorija poput Jugoslavena, *regionalne pripadnosti* ili *ostalih*, a koje su navedene u izvješću s popisa stanovništva iz 2011. godine.

⁵ O ovom konceptu više u poglavlju 2. 2.

odnosno kritizirati suprotstavljeni diskurs druge zajednice. Budući da ovaj rad nema za cilj ulaziti u sâm identitetski prijemor i dokazivati “ispravnost” identiteta jedne ili druge zajednice, kako smo već istaknuli u uvodu, navest ćemo one autore koji su na takav nepristran način pristupili promatranju ovog fenomena.

Jedan od takvih radova je onaj etnologinje Tihane Rubić (2010) koja je promatrajući paralelnu proslavu Dužionice u Somboru 2002. godine ukazala na spomenuti problem različitog tumačenja bunjevačke pripadnosti između pripadnika dvaju kulturno-umjetničkih društava.⁶ Najrecentniji rad je objavila japanska autorica Masumi Kameda (2014) koja je primarno iz sociolingvističke perspektive promatrala bunjevački govor kojeg pripadnici bunjevačke nacionalne manjine žele standardizirati kao bunjevački jezik, a pritom je ponudila sveobuhvatan povijesni pregled razvoja bunjevačkog pitanja od 19. stoljeća do danas uključujući aktualno paralelno djelovanje manjinskih institucija u Vojvodini.

Posebno ipak valja izdvojiti lingvista Petra Vukovića koji je u više tekstova analizirao određene aspekte bunjevačkog pitanja.⁷ U radu pod nazivom “Konstrukcija identiteta u bačkih Bunjevaca” (2010) autor detektira izvore podjele među Bunjevcima u pogledu njihove etničke i nacionalne identifikacije u razdoblju druge polovice 19. stoljeća kada u Europi općenito dolazi do izgradnje modernih nacija. Međutim, u ovom slučaju politička i kulturna integracija bačkih Bunjevaca u hrvatski etnički i nacionalni korpus ostvarila se tek djelomično, većinom djelovanjem Katoličke crkve te nije postigla kontinuiranu i čvrstu institucionaliziranost. Zbog toga su bački Bunjevci od tada pa sve do danas u različitoj mjeri prihvatili svoju pripadnost hrvatskoj etniji, a posebice političkoj zajednici kao što je nacija te je nekima bliža ostala identifikacija s neposrednom zajednicom iz svoje svakodnevice, tj. samo s bačkim Bunjevcima (Vuković 2010).

Međutim, mnogo važnije od ovoga za našu studiju vrijedi izdvojiti autorovu kritiku esencijalističkog viđenja prirode etničkog i nacionalnog identiteta koje dominira u dosadašnjem znanstvenom promatranju bunjevačkog pitanja. Vuković jasno ukazuje kako su mnogi znanstvenici s hrvatske strane implicitno ili čak eksplicitno pristupali istraživanju

⁶ O paralelnom obilježavanju somborske Dužionice više u poglavlju 3. 4.

⁷ Većinom su to bili sociolingvistički aspekti bunjevačkog pitanja vezani uz već spomenute pokušaje standardizacije bunjevačkog jezika koje poduzimaju institucije bunjevačke nacionalne manjine. O tome vidi u autorovim radovima: “Ekolingvistička nastojanja u bačkih Bunjevaca”. 2009. U: *Lice i naličje jezične globalizacije*, ur. Barbara Kryžan-Stanojević. Zagreb: Srednja Europa, 53–65. i “Jezični program bačkih Bunjevaca nehrvata”. 2014. U: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, ur. Milana Černelić et al. Zagreb – Subotica: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 161–177.

bačkih Bunjevaca s ciljem da dokažu kako su oni Hrvati, dok on osobno ističe prednost konstruktivističke paradigme koja uopće odbacuje takve pokušaje (2010: 264–279). Takav pristup autor je vrlo jasno naznačio u novinskom članku pod nazivom “Kojim Bunjevcima je stalo da budu Hrvati a kojima nije?!” (2006) u kojem je naveo sljedeće:⁸

“Iz perspektive društvenih znanosti na pitanje jesu li Bunjevci Hrvati ili nisu i ako nisu, što su, ne može se dati odgovor koji bi apsolutno zadovoljio ijednu od najmanje dviju opcija među bačkim Bunjevcima koje promiču različite odgovore na to pitanje. (...) Etnije i nacije naime nisu zajednice koje su kao takve od Boga dane i nisu uvijek i svugdje jasnom crtom odijeljene jedna od druge. Kolektiviteti tog tipa nastaju u nekom povijesnom razdoblju gotovo slučajno i razvijaju se uglavnom prema diktatu povijesnog slučaja. (...) Zbog nemogućnosti da se postave objektivni kriteriji za određivanje granica između pojedinih kolektiviteta, u društvenim znanostima danas općenito vlada konsenzus o tome da je kolektivni identitet pitanje osobnog izbora svakog pojedinca. (...) Zato i na pitanje jesu li Bunjevci Hrvati ili nisu, i ako nisu Hrvati, što su, društvene znanosti odgovaraju: mogu biti što god požele, a dokaz da je tomu tako jest upravo činjenica da različiti Bunjevci svoj kolektivni identitet vide na različite načine. Mogu biti Bunjevci Hrvati, mogu biti Bunjevci nehrvati, a ako požele i ako za to imaju kakve subjektivne ili objektivne razloge, mogu biti i Čeroki Indijanci. Svaki pojedinac naime bira onaj od konkurentnih kolektivnih identiteta koji mu odgovara” (Vuković 2006).⁹

Upravo na tom tragu primjene konstruktivističke paradigme u promatranju subetničkog, etničkog i nacionalnog identiteta u nastavku rada promatramo bunjevačko pitanje. U tom smislu valja naznačiti temeljna teorijska polazišta u korištenju ovih koncepata.

⁸ Petar Vuković se osobno deklarira kao Bunjevac Hrvat, međutim on u svom znanstvenom istraživanju vrlo jasno kompartmentalizira svoj osobni identitet od uloge i pristupa kojeg zauzima kao društveno-humanistički znanstvenik (usp. Vuković 2006).

⁹ Takvo razmišljanje autor je potvrdio i u svom izlaganju na znanstvenom skupu *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu* tvrdeći: “Kada mi s hrvatske strane govorimo o suvremenoj situaciji među bačkim Bunjevcima, imam dojam da se prešutno ili izrijeком pokušava prije svega dokazati kako bački Bunjevci jesu Hrvati. Ja s druge strane mislim da se to znanstveno ne može dokazati i to me u nekim krugovima ne čini popularnim. Mislim da uloga znanosti uopće nije u tome da su bački Bunjevci Hrvati ili ne, nego u tome da zapravo prije svega analitički sustavno popiše procese koji se danas zbivaju među bačkim Bunjevcima, da ih objasni i da eventualno na temelju spoznaja do kojih se dođe ponudi identitetskoj manjinskoj politici mogućnosti da formuliра realistički program koji se može ostvariti u domeni politike” (transkript snimke skupa, vl. MG).

2. TEORIJSKA POLAZIŠTA

2. 1. Subetnički, etnički i nacionalni identitet

Pitanje identiteta, a posebice etničkog, jedan je od središnjih interesa etnologije i kulturne antropologije, kao i srodnih društveno-humanističkih znanosti. Pritom kolektivni identitet možemo u najopćenitijem smislu shvatiti kao “ideju zajednice i zajedništva” koju dijele pripadnici određenog društvenog entiteta (Grbić Jakopović 2014: 36). Na tragu prethodno spomenute konstruktivističke paradigme, u analizi bunjevačkog pitanja u ovom radu temeljno polazimo od znamenitog teorema Fredrika Bartha predstavljenog 1969. godine u *Uvodu* zbornika *Ethnic Groups and Boundaries – The Social Organization of Culture Difference*.

Naime, Barth promatra etničke grupe prvenstveno kao društvene sustave čiji članovi temelje svoj identitet na vjerovanju u zajedničko podrijetlo i odanost grupi (1969: 28). Pri tome kultura nije preduvjet za određivanje pojedine etničke zajednice, kao što su njegovi prethodnici primordijalisti izjednačavali određenu sumu kulturnih karakteristika s pojedinom etnijom, već se identitet pojedine etničke zajednice izgrađuje uspostavljanjem granica prema drugim etničkim zajednicama s kojima je ona u interakciji (Barth 1969: 14–15). One zajednice koje su u stabilnim međuetničkim odnosima imaju uspostavljenu strukturiranu interakciju, što Barth opisuje kao “skup propisa koji upravljaju situacijama kontakta te koji dozvoljavaju artikulaciju u nekim sektorima ili domenama aktivnosti i skup propisa o društvenim situacijama koje onemogućuju međuetničku interakciju u drugim sektorima čime izoliraju dijelove kulture od konfrontacije i modifikacije” (1969: 16). U takvom procesu izgradnje etničkog identiteta članovi pojedine zajednice odabiru kulturne karakteristike koje postaju njihovi simboli, kojima ističu vlastitu specifičnost i uspostavljaju granicu spram drugih različitih zajednica, s time da su oni promjenjivi ovisno o potrebama etničkih zajednica da prilagode granice novim okolnostima (Barth 1969: 14–16).¹⁰

Unatoč pojedinim upućenim kritikama, na temelju kojih je Barth kasnije doradio svoj teorijski pristup, smatra se kako se ovim poglavljem revolucionarno promijenio teorijski i metodološki pristup istraživanju etničkog identiteta (Grbić Jakopović 2014: 45–47), posebice zbog

¹⁰ Barthovo poimanje kulture moglo bi se pojednostavljeno interpretirati definicijom Franca Crespija prema kome kultura predstavlja “viševalentni, diverzificirani i često nehomogeni sklop predodžaba, kodova, tekstova, rituala, obrazaca ponašanja i vrijednosti, koji u svakoj određenoj društvenoj situaciji tvore skup resursa čija je specifična funkcija različito definirana ovisno o trenutku. Zato se kultura može definirati kao skup javno raspoloživih simboličkih formi preko kojih pojedinci iskušavaju i izražavaju značenja (usp. Keesing 1974), odnosno kao *kutija alatki (tool kit)* ili *registar* koji sadrži simbole, priče, rituale i svjetonazore što ih pojedinci, odabirući različita sredstva utvrđivanja vlastitih pravaca djelovanja, mogu koristiti u posebnim i promjenjivim okolnostima” (Crespi 2006: 22).

naglaska na relacijski karakter identiteta koji i dan danas pokazuje svoju aktualnost i primjenjivost u identitetskim analizama (Kalanj 2010: 120). Stoga ćemo na tom tragu fokus usmjeriti upravo na problem odabira kulturnih karakteristika odnosno simbola što vodi, kako ćemo u nastavku rada objasniti, uspostavi granice između dviju bunjevačkih zajednica utemeljenih na različitom tumačenju društvene pripadnosti svih bačkih Bunjevaca.

Kada je pak riječ o subetničnosti, na koju se pozivaju hrvatski Bunjevci kao važnu odrednicu svog kolektivnog identiteta, prvo valja istaknuti kako je to zapravo relativno rijetko obrađivan pojam u etnološkoj literaturi, ali je važan za razumijevanje bunjevačkog pitanja. Zato ćemo mu posvetiti posebnu pozornost.

U *Leksikonu migracijskoga i etničkoga nazivlja* stoji kako subetnička skupina/subetniža odnosno podetnička/podnarodna grupa ili skupina predstavlja ljude “iste etničnosti, dio etnije na kompaktnu teritoriju s kulturnim i jezičnim osobitostima i elementima opće etničke samosvijesti” što se objašnjava kao posljedica “ili nepotpune konsolidacije ili podjele etnije – primjerice, migracijom dijela etnije” te se dodaje kako “u procesu konsolidacije etnije subetnička skupina može izgubiti svoju osobitost i postati njezinim sastavnim dijelom ili se pak oblikovati kao zasebna i samostalna etnija” (Heršak et al., ur. 1998: 264).

Tako primjerice Nada Hranilović promatra Žumberčane kao jednu od subetničkih zajednica unutar hrvatske etnije pri čemu polazi od definicije prema kojoj *subetniže* predstavljaju manje etnografske grupe “kod kojih se, s obzirom na suživot u određenom prostoru, zamjećuje bliskost u najrazličitijem kulturnom stvaralaštvu ali i specifičnosti koje su od bitnog značaja za izučavanje etnogeneze” (1990: 593). Pritom se služi tumačenjem povjesničarke M. Martinove koja objašnjava kako se subetničke skupine izdvajaju na temelju faktora kao što su lingvističke, gospodarsko-kulturne, etnografske te administrativno teritorijalne specifičnosti na temelju kojih grupe izgrađuju vlastitu samosvijest, a na primjeru hrvatskih subetničkih grupa razlikuje genetičke subetnose, zatim asimilirane romanske grupe i one subetnose koji su se oblikovali na temelju društvenih funkcija koje su obavljali pripadnici različitog podrijetla (Martinova 1988: 19, prema Hranilović 1990: 595). Na dotičnu Martinovu pozivaju se i Emil Heršak i Joža Šimunko analizirajući subetničke karakteristike Međimuraca s naglaskom na sociohistorijski razvoj ove regije te objektivna obilježja subetniže poput “jezika, religije, opće kulture... [i] ‘mentalitet[a]’” (1990: 569). Marijana Gušić pak navodi kako se subetničke skupine raspoznaju po svojim etničkim nadimcima kojima ističu svoje podrijetlo i kulturnu specifičnost, a često i regionalnu pripadnost te kao primjere unutar hrvatskog narod navodi

Bunjevce, Šokce, Bezjake, Međimurce, Zagorce i Čiće (Gušić 1967: 8–9, prema Hranilović 1990: 594).

Mnoge od dosad navedenih subetničkih karakteristika možemo uočiti kod bačkih Bunjevaca, počevši od njihova etničkog nadimka te lingvističkih, etnografskih, religijskih, migracijskih i teritorijalnih elemenata. Međutim, isključivo fokusiranje na navedene karakteristike u prepoznavanju subetničke grupe vodi zapravo esencijalističkom viđenju identiteta te nam ne nudi mogućnosti objašnjenja zašto se stvara podjela među bačkim Bunjevcima, odnosno zbog čega nastaje spomenuti fenomen transformacije subetničke u novu zasebnu etniju (usp. Heršak et al., ur. 1998: 264), što je zapravo ključno za razumijevanje bunjevačkog pitanja.

Problem prvenstveno predstavlja zanemarivanje emske perspektive, tj. viđenja samih članova zajednice o svojoj društvenoj pripadnosti (usp. Čapo Žmegač et al. 2006: 24), kao i zanemarivanje šireg društvenog i naročito političkog konteksta unutar kojeg pripadnici pojedine zajednice promišljaju svoj kolektivni identitet i po potrebi ga redefiniraju u odnosima s drugim zajednicama. Upravo u tom pogledu vrijedi dodati tumačenje koje iznosi Milton Kleg promatrajući subetničke grupe na području SAD-a.

Nalik prethodno citiranim autorima, Kleg polazi od tumačenja kako subetničke predstavljaju grupe koje “postoje unutar dominantne etničke grupe ili pored drugih subetničkih grupa iste vrste”, a određuje ih što “dijele zajedničku kulturu i čuvaju osjećaj kulturne homogenosti, ali se razlikuju do te mjere da se jedna subgrupa može razlikovati od druge po nekim kulturnim karakteristikama” (1993: 40). Govoreći o procesu njihova oblikovanja ističe sljedeće:

“Subetnička grupa se može formirati kao rezultat odvajanja od glavnog etničkog tijela. To može biti zbog političkih, socijalnih ili ideoloških, unutarnjih konflikata ili se može dogoditi kao rezultat geografske izolacije. U svakom slučaju subetnička grupa mora očuvati kulturnu homogenost s većom, općenitijom grupom ili lateralnom grupom. (...) Članovi etničke grupe, koji migriraju u novu zemlju, mogu prihvatiti kulturne karakteristike koje ih odvajaju od njihove originalne generičke etničke grupe. Ipak, ako je očuvana kulturna homogenost s originalnom grupom, ti ljudi mogu formirati subetničku grupu originalne [etničke grupe]. (...) Što etnička ili subetnička grupa više integrira kulturne tragove stranog etnosa u svoju strukturu, time će njezina distinktivnost postajati neprimjetnija sve dok grupa kulturno ne izumre ili ne proizađe kao potpuno nova grupa” (Kleg 1993: 41).

Upravo se u tom Klegovom tumačenju o dinamičnosti i promjenjivosti odnosa između pojedine subetničke grupe i njezine originalne generičke etničke grupe prepoznaje Barthov pristup etničkom identitetu koji odvaja kulturni sadržaj od društvene organizacije etničke zajednice. U tom smislu subetnicitet možemo promatrati po istim kriterijima kao i etnicitet, dodajući element kategoričke podređenosti subetničke zajednice široj etničkoj zajednici. Međutim, kako i sam Kleg ističe na primjerima s područja SAD-a, taj odnos nije primordijalan odnosno esencijalno zadan. On je arbitraran i ovisi o tome kako pojedinci kao pripadnici subetničke grupe vide svoju društvenu i kulturnu posebnost u odnosu na ostale zajednice – bilo da se radi o njihovoj generičkoj etničkoj grupi ili o etničkim grupama s kojima su u neposrednom kontaktu – te traže li oni priznanje vlastite posebnosti ili ne.

Razlika u poimanju subetničke odnosno etničke pripadnosti među bačkim Bunjevcima odražava se i na njihovo viđenje vlastitog nacionalnog identiteta, što za posljedicu ima njihovo pripadanje dvjema različitim nacionalnim manjinama koje su priznate u Republici Srbiji – hrvatskoj i bunjevačkoj. Nacionalnu pripadnost, odnosno naciju možemo za potrebe ovog rada u najširem smislu promatrati kao političku zajednicu, unatoč vrlo raznolikim tumačenjima raznih autora (usp. Heršak et al., ur. 1998: 159).

Nacionalna manjina pritom predstavlja politički i pravni koncept kojim se u pojedinoj državi određuje status i prava etničke skupine koja predstavlja manjinu u odnosu na etnički većinsko stanovništvo dotične države (Grbić Jakopović 2014: 18). Oblikovanje tog koncepta možemo objasniti prvenstveno onim što je Hans Kohn opisao kao “istočni” etnički tip nacionalizma karakterističan za područje srednje i istočne Europe i Balkana. Sukladno toj kategoriji nacija kao politička zajednica proizlazi iz dominantne etničke zajednice koja teži uspostavi vlastite države pa se u tom smislu nacionalni identitet njezinih pripadnika temelji na njihovu zajedničkom podrijetlu, tj. pripadanju određenoj etniji. Za razliku od toga “zapadni” građanski tip nacionalizma, kakav primjerice postoji u SAD-u i Francuskoj, temelji se na ideji državne suverenosti i prihvaćanja određenih političkih vrijednosti, a pojedinci svoj nacionalni identitet temelje na svom građanskom statusu neovisno o pripadanju pojedinim etničkim ili drugim zajednicama (Kohn 1961, prema Sekulić 2003: 143–144).

Kritike koje se upućuju ovom pristupu uglavnom se tiču pretjeranog pojednostavljivanja fenomena nacionalizma kroz dihotomnu kategorizaciju (usp. Katunarić 2003: 74–75; Sekulić 2003: 144), no u našem promatranom slučaju jasno objašnjava princip na kojem je utemeljen koncept nacionalne manjine. Iako u samom političkom priznanju manjine pronalazimo

određene elemente građanskog nacionalizma kojim državna vlast osigurava njihov građanski status kao pripadnika države kao političke zajednice, u Republici Srbiji se kao temeljni princip uočava etnički nacionalizam što je vidljivo i iz teksta *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* iz 2002. godine u kojem stoji definicija:

“Nacionalna manjina u smislu ovog zakona je svaka grupa državljana Savezne Republike Jugoslavije koja po brojnosti dovoljno reprezentativna, iako predstavlja manjinu na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, pripada nekoj od grupa stanovništva koje su u dugotrajnoj i čvrstoj vezi sa teritorijom Savezne Republike Jugoslavije i poseduje obeležja kao što su jezik, kultura, nacionalna ili etnička pripadnost, poreklo ili veroispovest, po kojima se razlikuje od većine stanovništva, i čiji se pripadnici odlikuju brigom da zajedno održavaju svoj zajednički identitet, uključujući kulturu, tradiciju, jezik ili religiju. Nacionalnim manjinama u smislu ovog zakona smatraće se sve grupe državljana koji se nazivaju ili određuju kao narodi, nacionalne i etničke zajednice, nacionalne i etničke grupe, nacionalnosti i narodnosti...”¹¹

Upravo su na temelju tog zakona vlasti tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, čija je slijednica današnja Republika Srbija, priznale Hrvate u Srbiji kao nacionalnu manjinu, ali isto tako i Bunjevce kao zasebnu nacionalnu manjinu, čime se intenziviralo bunjevačko pitanje.

S obzirom na to smatramo kako se u političkom smislu bačke Bunjevce na području Srbije ne može smatrati jedinstvenom zajednicom, već se *de facto* radi o dvije zasebne političke zajednice. Upravo zbog toga u ovom radu ciljano izbjegavamo govoriti o *bunjevačkoj zajednici*, već se koristimo općenitijim izrazima *bački Bunjevci* i *nositelji bunjevačkog etnonima* koji *a priori* ne nose subetničko, etničko ili nacionalno značenje. Međutim, kao što smo dijelom već ranije istaknuli, specifičnost ovog problema leži u tome što Bunjevci u Vojvodini iz obiju zajednica svoje viđenje društvene pripadnosti generaliziraju sukladno spomenutim identitetskim kategorijama na sve bačke Bunjevce smatrajući ih jedinstvenom zajednicom koja se iznutra podijelila, pri čemu svaka strana nastoji utjecati na onu suprotnu da prihvati njezin identitetski diskurs. Da bismo razumjeli takva djelovanja, valja ih analizirati kroz koncept politike identiteta koji traži posebno teorijsko pojašnjenje.

¹¹ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html (6. 6. 2016.)

2. 2. Politika identiteta

Kao što smo prethodno istaknuli kod Barthovog teorijskog pristupa, za oblikovanje etničkog identiteta ključan je odabir simbola kojima etnička zajednica ističe svoju specifičnost i uspostavlja granice spram drugih zajednica, a dotični proces se prenosi i na etnički nacionalizam, tj. izgradnju identiteta nacionalnih manjina. Međutim, ovdje se postavlja i pitanje odnosa moći unutar šireg društva, čime taj proces postaje političke prirode.

Upravo taj aspekt izgradnje identiteta možemo detaljnije promatrati konceptom politike identiteta koju neki autori opisuju i kao politiku priznanja. Primjerice, kako navodi sociolog Rade Kalanj:

“Pojmom priznanja izriče se stvarni smisao međuidentitetske snošljivosti i obzirnosti prema identitetskim sebstvima. Priznati znači uistinu uvažiti drugoga i druge, a ne samo načelno-identitetski ustanoviti njihovo postojanje. Politika priznanja više inzistira na odnosima nego na pukom registriranju i normativnom naznačavanju činjenica” (Kalanj 2010: 127).

U tom pristupu dotični autor se poziva na filozofa Charlesa Taylora, jednog od autoriteta u ovom području, te pojašnjava:

“Mi se ... uvijek definiramo u dijalogu, ponekad u opreci a ponekad u identitetu s drugima koji, s nama, tvore zajednički društveni svijet. Identitetska sebstva imaju društvene izvore i njihova autentičnost dolazi do izražaja samo ako je relacijski i interakcijski priznata, a ne samo nominalno i normativistički konstatirana (Taylor 1989, 1991, prema Kalanj 2010: 128).

Drugim riječima, ključan element politike identitete predstavlja priznavanje razlike. Kako uostalom Taylorov pristup objašnjava sociolog Vjeran Katunarić:

“Identitet ... nije ništa drugo nego odgovor na pitanje tko sam ja ili tko smo mi, odnosno odakle dolazim(o) i slično tome, s tim što se do odgovora dolazi u suodnošenju i dijalogu s drugima. Zato što identitet nužno uključuje ‘razliku’, politika identiteta ujedno je politika razlike i, ne zaboravimo prvi princip, politika priznavanja” (Taylor 1994, prema Katunarić 2003: 295).

Ovakvo poimanje identiteta vrlo jasno možemo nadovezati na Barthovo tumačenje o interakciji među etničkim zajednicama kao ključnoj pojavi za razumijevanje procesa

oblikovanja pojedinačnih etničkih identiteta, no Taylorov pristup dodatno objašnjava pitanje njihova međusobnog uvažavanja i priznavanja kao faktora stabilnosti međuetničkih odnosa.

Na sličnom tragu politolog Bhikhu Parekh također vidi politiku identiteta, ali kao politiku priznanja marginaliziranih skupina unutar šireg društva. Ovaj autor objašnjava kako stanje dotičnih grupa potiče njihove pripadnike da se suprotstave opresiji na način da izgrade vlastiti kolektivni identitet i traže priznanje svojih posebnosti, ali i preispitivanje dominantnih vrijednosti društva u kojem žive (usp. Parekh 2008: 31–50). Pritom ističe kako nijedna zajednica iznutra nije uniformna te kako pripadnici mogu imati različita shvaćanja zajedničkog identiteta, no pritom ne ulazi dublje u taj aspekt njegova unutarnjeg oblikovanja (usp. Parekh 2008: 34).

U slučaju bunjevačkog pitanja oba navedena pristupa politike identiteta kao politike priznanja mogu donekle biti primijenjena. Prema Kalanjevom odnosno Taylorovom pristupu dvije bunjevačke zajednice u Vojvodini pokazuju nedostatak međusobnog priznanja što dovodi do njihova međusobnog konflikta, što ćemo detaljnije pokazati u nastavku rada. S druge strane prema Parekhovom pristupu, djelovanje dviju bunjevačkih zajednica se može promatrati kao politike dviju manjinskih zajednica koje u Republici Srbiji traže uvažavanje i dobivanje priznanja vlastite specifičnosti od strane državnih, regionalnih i lokalnih političkih vlasti.

Međutim, oba pristupa ne obuhvaćaju procese koji se odvijaju unutar pojedine zajednice, tj. načine na koje njihovi pripadnici konstruiraju vlastiti kolektivni identitet, što posebno obuhvaća, kako ističe Barth, odabir simbola radi razlikovanja spram drugih zajednica. Upravo će zato naš teorijski pristup politici identiteta biti postavljen šire od dvaju opisanih kako bismo analitički mogli obuhvatiti unutarnje procese i sadržaje kojima se oblikuje kolektivni identitet dviju bunjevačkih zajednica među njihovim pripadnicima, ali i vanjske utjecaje koji djeluju na njih unutar šireg društva u kojem traže priznanje svog identiteta.

U tom smislu politiku identiteta promatramo kao koncept koji objašnjava kako odnosi moći u društvu (od lokalne, regionalne i nacionalne pa sve do globalne razine) utječu na konstruiranje pojedinih društvenih identiteta. Pod time podrazumijevamo sve oblike aktivnog djelovanja raznih aktera koji se nalaze na pozicijama moći, tj. imaju utjecaj nad pojedinom zajednicom, što se ne odnosi samo na političke aktere poput političkih stranaka, vijeća nacionalnih manjina ili pak lokalnih, regionalnih i državnih vlasti, već i na razne obrazovne, kulturne i vjerske institucije. Također, ovaj koncept ne valja promatrati naprosto kao manipulaciju koju elite provode nad masama jer takav pristup i interpretacija pojednostavljuju politička

djelovanja koja on nastoji obuhvatiti. Manipulacija svakako jest moguća ako određena politička elita djeluje kroz politiku identiteta radi zadovoljenja vlastitih interesa, a protiv ostalih pripadnika zajednice, no takvu perspektivu u ovom radu ne razmatramo.

Slijedom navedenog, naš naredni istraživački cilj je vidjeti na koji se način politika identiteta odnosno, točnije govoreći, dvije politike identiteta očituju u slučaju bačkih Bunjevaca te kako one zapravo generiraju samo bunjevačko pitanje. Kao “ilustracija” za analizu može nam poslužiti sljedeći slučaj.

2. 2. 1. *Izjasni se HRabro! ili Izjasni se slobodno!*

Sukob dviju politika identiteta oko pitanja (sub)etničke i nacionalne pripadnosti Bunjevaca vrlo se jasno očitovao prilikom popisa stanovništva 2011. godine u Republici Srbiji. Tom prilikom Hrvatsko nacionalno vijeće (HNV)¹² kao predstavničko političko tijelo hrvatske nacionalne manjine pokrenulo je kampanju pod sloganom *Izjasni se HRabro!* kojom se željelo potaknuti pripadnike hrvatske zajednice u Srbiji na izjašnjavanje vlastitog identiteta. Tako je preporučeno da se na pitanje o nacionalnoj pripadnosti izjasne kao Hrvati, da kao materinji jezik navedu hrvatski, a kao vjersku pripadnost rimokatoličku. Posebna je poruka pritom upućena Bunjevcima koji se smatraju Hrvatima da ne navode svoju subetničku bunjevačku pripadnosti, nego da se deklariraju samo kao Hrvati jer bi u protivnom mogli biti pribrojani Bunjevcima kao zasebnoj nacionalnoj manjini ili pak svrstani u kategoriju *ostali* ako se izjasne kao *bunjevački Hrvati* ili *hrvatski Bunjevci* (HR 436: 8–9; 445: 8–9). U tom smislu Darko Sarić Lukendić kao predsjednik Izvršnog odbora HNV-a izjavio je prilikom predstavljanja kampanje, navodeći “kako je svačije civilizacijsko i ljudsko pravo da se izjasni kako želi o svojoj etničkoj pripadnosti”, sljedeće:

“[M]oramo prihvatiti činjenicu da nisu svi Bunjevci nehrvati, naprotiv, ima veoma značajan broj Bunjevaca koji pri tom ne negiraju svoju pripadnost hrvatskom narodu. (...) [M]nogi ... Bunjevci su ponosni na svoju subetničku pripadnost, dakle bunjevačku. (...) Onaj tko je Bunjevac i pri tome ne želi biti Hrvat, izjasnit će se kao Bunjevac, a onima koji su ponosni na svoju bunjevačku subetničku pripadnost, a pri tome jasno i nedvojbeno osjećaju pripadnost hrvatskom narodu, važno je poslati poruku da se trebaju

¹² Prema već spomenutom zakonu iz 2002. godine nacionalno vijeće ima nadležnost u području službene upotrebe jezika, obrazovanja, informiranja i kulture nacionalne manjine (http://www.paragraf.rs/propisi/-zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html (6. 6. 2016.)).

izjasniti kao Hrvati, jer će u suprotnom biti svrstani u kategoriju ‘ostali’ ili u neku drugu nacionalnu skupinu” (HR 436: 9).

Također vrijedi spomenuti kako je nekoliko mjeseci uoči ove kampanje pozornost hrvatske i srpske javnosti oko bunjevačkog pitanja privuklo otvoreno pismo koje su predstavnici hrvatskih manjinskih institucija u Srbiji uputili na adrese političkih i znanstveno-kulturnih institucija Hrvatske i Srbije kako bi upozorili na dotični problem. Njegovi se potpisnici opisuju kao “pripadnici bunjevačke subetničke skupine koji živ[e] na području Autonomne Pokrajine Vojvodine u Republici Srbiji” te navode kako ne dovode “u pitanje civilizacijsko, međunarodno zajamčeno i ustavno pravo na slobodno izjašnjavanje nacionalne pripadnosti svakoga pojedinca u suvremenim društvima”, međutim traže da se poduzmu:

“...sve potrebne mjere za zaštitu integriteta hrvatske zajednice u Vojvodini i za prestanak logističke potpore državnih tijela i ustanova kvaziznanstvenim, politički anakronim i protucivilizacijskim nastojanjima konzervativnih struktura u vlastima i ustanovama Republike Srbije kojima se stvara umjetna podjela hrvatskoga autohtonoga stanovništva na sjeveru Bačke radi lakše asimilacije vojvođanskih Hrvata.”¹³

S druge strane, politički čelnici bunjevačke nacionalne manjine odgovorili su nizom kritika na izjave hrvatske manjinske strane, pa čak i zatražili zabranu djelovanja Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV) kao najutjecajnije političke stranke u HNV-u smatrajući kako njihovi predstavnici krše zakone Republike Srbije kojima se Bunjevce priznaje kao zasebnu nacionalnu manjinu (BN 74: 7). Dotični političari iz bunjevačke nacionalne manjine imaju kontinuirani stav kako hrvatska zajednica pokušava asimilirati Bunjevce, pri čemu se kao svojevrsan povijesni dokaz najčešće pozivaju na odluku jugoslavenskih vlasti iz 1945. godine kojom je naloženo da se Bunjevce popisuje kao Hrvate. Također, Lukendićeva izjava kako je pravo pojedinca da se nacionalno izjasni kao Bunjevac usporediva s izjašnjavanjem kao *jedi* (vitez iz filmskog serijala *Ratovi zvijezda*) ili *marsovac*¹⁴ izazvala je negodovanje Mirka Bajića, čelnika Saveza bačkih Bunjevaca, jedne od političkih stranaka unutar političkog korpusa bunjevačke nacionalne manjine (usp. BN 74: 7).

¹³ <http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A3584/Ne-mozemo-i-ne-zelimo-se-odreci-nase-kulturne-bastine> (24. 5. 2016.)

¹⁴ Usp. https://www.youtube.com/watch?v=KG_qNRqFwww (27. 5. 2016.)

S obzirom na sve navedeno Bunjevački nacionalni savit (BNS) je kao predstavničko političko tijelo bunjevačke nacionalne manjine pokrenuo kontrakampanju pod sloganom *Izjasni se slobodno!* s “naputkom” *nacionalna pripadnost: Bunjevac; maternji jezik: bunjevački*. Tako je u jednom od javnih nastupa tadašnji predsjednik BNS-a Branko Pokorni izjavio:

“Jel, ako nam je država priznala da smo Bunjevci, ako smo stvorili svoj nacionalni savit, ako imamo svoja nacionalna obilježja, ako imamo svoju svečanu pismu, ako imamo svoju muziku, nošnju, svoju rič, svoj maternji bunjevački jezik, ne vidim razloga da se i mi kod popisa ne upišemo da smo Bunjevci i da nam je maternji jezik bunjevački. Mislim da je to osnovna poruka svijetu nas koji se bavimo ovim bunjevačkim pitanjem. Ako znamo da je bunjevački jezik ode jedan od tri dominantna jezika danas, on je i danas živ jezik i mi radimo na tom da se on standardizuje, ne vidim razloga da se svaki pravi Bunjevac ne upiše kad ga pitaju za nacionalnu pripadnost da je Bunjevac, i kad ga pitaju koji mu je maternji jezik da ne upiše da je to bunjevački jezik. To je tako razumljivo i jedno s drugim ide da jedno bez drugog ne mož” (BN 75: 9).¹⁵

Tadašnja predsjednica Izvršnog odbora Suzana Kujundžić Ostojić svojim je javnim izjavama u sklopu kampanje pak željela odvratiti nosioce bunjevačkog etnonima od drugačijih načina izjašnjavanja svoje nacionalnosti i materinjeg jezika, direktno se suprotstavljajući tumačenju i naputku koje je u prohrvatskoj kampanji uputilo Hrvatsko nacionalno vijeće:

“Naime, poznato je da su jednim dekretom Bunjevci ukinuti ko nacionalna manjina 1945. godine, te su bili upisani ko Hrvati. Veliki broj je i danas tako upisan, al je i veliki broj oni koji su se probudili, koji žele sačuvati svoju kulturu, običaje, te da se slobodno, kako i stoji u našem sloganu, upišu ko Bunjevci. Dosad su se ljudi često izjašnjavali ko ‘Bunjevci-Hrvati’, ‘hrvatski Bunjevci’, ‘jugoslavenski Bunjevci’. Mogu se tako i sad izjasnit, al će bit ubrojani med ostale, i ko taki neće moć pomoć svojoj naciji. (...) Oni koji su u dilemi, moraje se odlučit dal žele sačuvati bunjevački jel hrvatski jezik, bunjevačke jel hrvatske običaje! Dakle, ko što slogan kaže, upišite se slobodno, nacionalna pripadnost – Bunjevac, maternji jezik – bunjevački” (BN 75: 6).

Očito kako je objema kampanjama zajednička bila bojazan od osipanja nacionalno izjašnjenih pojedinaca, posebice u tom pogledu da će se građani izjasniti suprotno “službenom naputku” politika identiteta dvaju nacionalnih vijeća, čime bi bili pribrojani u neku drugu kategoriju.

¹⁵ Citati iz članaka *Bunjevačkih novina* koje ćemo navoditi u ovome radu preuzeti su u izvornom obliku pisani bunjevačkim govorom odnosno, prema viđenju njihovih autora i urednika, bunjevačkim jezikom.

U tom smislu je i Branko Francišković, predsjednik Bunjevačke stranke Vojvodine kao jedne od stranaka koje su bile izabrane u BNS, u kampanji izjavio:

“Bilo je pokušaja da nastanu hrvatski Bunjevci, srpski Bunjevci, jugoslavenski Bunjevci, al sve to ne važi na popisu. Sve će to dovest do osipanja Bunjevaca, al i drugi nacija. Naš narod se ne smi upuštiti u zadovoljavanje dvi strane, tako štogod ne postoji. Ko tako bude radio biće med ostalima. Na kraju želim da poručim Bunjevcima da prije nego što se popišu jedan prst metnu na glavu, drugi na srce, da se site ko su i šta su” (BN 76: 5).

U navedenim javnim retorikama prvenstveno je uočljiv već opisani sukob između dvaju različitih viđenja bunjevačke pripadnosti – s jedne strane kao subetničke zajednice koja u etničkom i nacionalnom smislu pripada Hrvatima, a s druge kao zasebne etničke i nacionalne zajednice. Međutim, ovdje se iščitava i drugi aspekt koji posebno valja istaknuti. Ranije spomenuta kritika koju Petar Vuković iznosi na račun esencijalističkog pristupa istraživanju bunjevačkog identiteta primjenjiva je i u analizi politika identiteta s obzirom na načine na koje se stvara stav o (sub)etničkoj i nacionalnoj pripadnosti bačkih Bunjevaca.

Naime, u opisanom suprotstavljanju hrvatsko-bunjevačke i manjinsko-bunjevačke politike identiteta zapravo uočavamo i unutarnji konflikt esencijalističkog i konstruktivističkog pogleda na identitet. Obje strane istovremeno politički korektno priznaju pravo svakom pojedincu da samostalno odluči o vlastitom identitetu, tj. kako će se deklarirati na popisu stanovništva, ali tome ipak pretpostavljaju stav utemeljen na esencijalističkom pristupu kojim se traži javno priznanje Bunjevaca kao Hrvata ili pak Bunjevaca kao zasebne etničke i nacionalne zajednice. Drugim riječima, ovdje na djelu nije samo konflikt dominantnih stavova dviju suprotstavljenih političkih zajednica, već i konflikt različitih pogleda na samu prirodu etničkog identiteta unutar obje zajednice.

Na temelju toga možemo tvrditi kako bunjevačko pitanje zapravo predstavlja simbolički konflikt koji se oblikovao između dviju bunjevačkih zajednica u Vojvodini djelovanjem njihovih politika identiteta koje su utemeljene prvenstveno na esencijalističkom poimanju bunjevačkog identiteta, a koje provode njihove manjinske institucije. Na tragu tako postavljenog pristupa u nastavku rada ćemo razmotriti kako se taj simbolički konflikt očituje na jasno izdvojenom primjeru – javnoj manifestaciji *dužijanci* koju paralelno obilježavaju obje bunjevačke zajednice. No prije toga valja naznačiti teorijski okvir koji ćemo primijeniti u analizi samog simboličkog konflikta.

2. 3. Simbolički konflikt

Kako bismo dobili dublji uvid u djelovanje spomenutog simboličkog konflikta koji se odvija između politika identiteta dviju bunjevačkih zajednica, za analizu ćemo se poslužiti tipologijom koju predlaže američki antropolog Simon Harrison. Dotični analitički okvir primijenjen je po uzoru na studiju etnologa Sandija Blagonića (2010) koji je promatrao simbolički konflikt između hrvatskog nacionalnog i istrijanskog regionalnog identiteta u kontekstu njihove političke mobilizacije te ćemo se na njega referirati u daljnjem tekstu prilikom interpretacije pojedinih segmenata dviju politika identiteta.

Harrison zapravo predstavlja različite strategije kojima se grupe međusobno sukobljuju korištenjem raznih simbola, posebice političkih, koje smatraju važnima za iskazivanje i očuvanje vlastitog identiteta (1995: 255) odnosno, u kontekstu našeg rada, provođenje vlastitih politika identiteta. U tom smislu redom ističe:

1. procjenjivačko natjecanje (*valuation contest*) koje se odnosi na taktiku vrednovanja simbola vlastite ili suparničke grupe pri čemu pripadnici pojedine grupe pozitivno vrednuju vlastite (npr. ističu vlastitu zastavu), a negativno simbole druge grupe (pale tuđu zastavu);
2. vlasničko natjecanje (*proprietary contest*) koje predstavlja sukob dviju ili više grupa oko vlasništva pojedinog simbola, tj. kontrole i prava na njegovu uporabu (npr. sukob između Makedonije i Grčke nad makedonskim imenom i drugim nacionalnim simbolima);
3. inovacijsko natjecanje (*innovation contest*) koje se odnosi na stvaranje novih simbola kojima se jedna grupa želi distancirati od druge, što je objasnio Eric Hobsbawm svojim konceptom *izmišljanja tradicije*, pri čemu inovacija može funkcionirati kao razvijanje kompleksnije forme već postojećeg simbola (npr. krunidba britanskih kraljeva) ili stvaranje potpuno novog simbola (obilježavanje kraljevskog jubileja);
4. ekspanzionističko natjecanje (*expansionary contest*) koje označava strategiju kojom jedna grupa želi uništiti simbole druge grupe, odnos smijeniti ih i zamijeniti vlastitim simbolima, pri čemu je konačan cilj najčešće preuzimanje cjelokupne suparničke grupe (npr. preimenovanje imena gradova i ulica prilikom promjena političkih vlasti)

(Harrison 1995: 256–265).

Dakle, prema dosad navedenim teorijskim polazištima, bunjevačko pitanje u ovom radu promatramo kao simbolički sukob politika identiteta dviju bunjevačkih zajednica koje provode razne institucije, pri čemu traže priznanje vlastitog esencijalističkog viđenja bunjevačkog identiteta s obzirom na kategorije subetničke, etničke i nacionalne pripadnosti. Na tragu Barthovog tumačenja o odabiru simbola kojima etnička zajednica izražava svoju specifičnost, u nastavku rada ćemo promatrati primjer jednog takvog simbola koji zauzima istaknuto mjesto u dotičnom simboličkom konfliktu. Riječ je o već spomenutoj dužijanci kao manifestaciji proizašloj iz bunjevačke tradicijske kulture čije paralelno izvođenje u Vojvodini na vrlo uočljiv i etnološki zanimljiv način odražava sukob politika identiteta s obzirom na značenja koja joj se pripisuju prema već spomenutim kategorijama identiteta.

Prije toga valja još dodati kako se u pisanju rada kao poseban problem pojavilo korištenje samog etnonima *Bunjevac*.¹⁶ Kao što smo već vidjeli, dotičnom izrazu se u sklopu dviju sukobljenih politika identiteta pridaju različita značenja, što se posljedično odražava na njegovo različito korištenje u političkom, medijskom, pa čak i znanstvenom diskursu. Kako bi se izbjegle moguće nejasnoće dosad se pribjegavalo različitim jezičnim oblicima poput *Bunjevci Hrvati* i *Bunjevci nehrvati* (usp. Vuković 2006) ili pak *bunjevački Hrvati* i *Samobunjevci* (usp. HR 633: 49, 32) i slično. S obzirom na taj problem u ovom radu koristimo za imenovanje dviju bunjevačkih zajednica i njihovih pripadnika izraze za koje smatramo da su najneutralniji jer njima izbjegavamo moguću kroatocentričnost u nazivlju iako oni možda nisu toliko korišteni od strane samih pripadnika dotičnih zajednica. U tom smislu pod pojmom *hrvatski Bunjevci* podrazumijevamo pripadnike bunjevačke zajednice koji se u etničkom i nacionalnom pogledu smatraju Hrvatima i pripadnici su hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, a pojmom *manjinski Bunjevci* imenujemo pripadnike bunjevačke nacionalne manjine koji se kao Bunjevci smatraju zasebnom etničkom zajednicom.

¹⁶ Na dotičan problem ukazuje i Tihana Rubić u svom radu (usp. 2010: 243).

3. DUŽIJANCA

Dužijanca predstavlja javnu manifestaciju, odnosno godišnju svečanost koju bački Bunjevci održavaju tijekom ljetnih mjeseci u Subotici i njezinim okolnim mjestima te Somboru i Lemešu pod lokalnim nazivom *dužionica*. Njezino obilježavanje proizlazi iz tradicijskih *obiteljskih dužijanci* kojima se proslavljao završetak ručne žetve pšenice na salašima.¹⁷ Godine 1911. župnik Crkve svetog Roka u Subotici Blaško Rajić organizirao je prvu *crkvenu Dužijancu* čime je ovaj tradicijski običaj iz ruralnog prenesen u urbani prostor, a crkvenom inkulturacijom pridano mu je religijsko značenje te se u tom obliku održava sve do danas. Gradske vlasti Subotice su pak od 1968. godine počele organizirati *gradsku Dužijancu* kao folklorno-turističku priredbu na kojoj su se predstavljala lokalna kulturno-umjetnička društva, a njezinu organizaciju je s vremenom preuzeo Hrvatski kulturni centar “Bunjevačko kolo”. Te dvije manifestacije objedinjenje su 1993. godine u jedinstvenu proslavu koja se odvija i danas. S razvojem aktualnosti bunjevačkog pitanja tijekom 1990-ih pripadnici bunjevačke nacionalne manjine su počeli od 2002. godine u Somboru organizirati vlastitu Dužionicu, a 2006. godine su proglasili vlastiti nacionalni praznik *Dan Dužijance* čije se središnje obilježavanje održava u Subotici (Černelić i Grbić Jakopović 2013; Rubić 2010: 249; Škrbić-Alempijević i Rubić 2014: 495–497; Vugdelija i Gotal 2013: 170–171).¹⁸

Sve navedene manifestacije zapravo predstavljaju različite oblike folklorizacije obiteljske dužijance kao običaja koji predstavlja segment tradicijske kulture, pri čemu se u njihovu osmišljavanju selektiraju određeni kulturni sadržaji vezani uz žetelačke radove na bačkim salašima te ujedno upisuju nova značenja. Folklorizam u tom smislu predstavlja pojavu kada se “izvorni folklor prenosi u neku drugu sredinu, izvan svojih izvornih funkcija, dakle na scenu, u industriju zabave i turizma, čak i u politički život” (Rihtman-Auguštin 1991: 81).

Na taj način dužijanca se zapravo oblikovala kao simbol identiteta dviju bunjevačkih zajednica. Štoviše, prethodno istraživanje na koje se nastavlja ovaj rad pokazalo je kako dužijanca za hrvatske Bunjevce ima posebnu važnost, tj. igra ulogu sumirajućeg ključnog simbola (usp. Vugdelija i Gotal 2013). Takav simbol za zajednicu predstavlja poseban objekt interesa jer obuhvaća i povezuje širok sustav ideja i vrijednosti koje dijele njezini članovi, a istovremeno ih predstavlja u jedinstvenoj formi zgusnutog sadržaja, što unutar zajednice

¹⁷ Kada je D/dužijanca odnosno D/dužionica napisana velikim početnim slovom, odnosi se na pojedinu javnu manifestaciju u određenom gradu. Kada pak piše malim početnim slovom, odnosi se na nekadašnji tradicijski običaj ili općenito na javnu crkvenu i gradsku manifestaciju.

¹⁸ <http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A11788/Duzijanca-je-svecanost--zahvale-i-slavlja/> (14. 5. 2016.)

izaziva osjećaj poštovanja, odnosno djeluje kao katalizator emocija čime se izgrađuje i potvrđuje pripadnost pojedinaca zajednici (Ortner 1973: 1339–1342).

3. 1. Analitički pristup

Na tom tragu naš cilj je razmotriti kako dužijanca funkcionira kao primjer političkog folklorizma (usp. Bausinger 2002: 174, prema Blagonić 2010: 16), odnosno kao politički simbol koji se oblikuje unutar suprotstavljenih politika identiteta dviju bunjevačkih zajednica u Vojvodini. Pri tome ćemo se poslužiti ranije predstavljenim Harrisonovim modelom četiri tipa simboličkih natjecanja budući da samom bunjevačkom pitanju pristupamo kao simboličkom konfliktu. Kao primjer za analizu odabrali smo prvenstveno dvije paralelne subotičke Dužijance održane 2015. godine, ali i ostale lokalne dužijance/dužionice i popratne manifestacije kako bismo s obzirom na njihovu aktualnost opisali suvremeno stanje i suzili istraživački fokus na vremenski određen slučaj, ali isto tako s obzirom na jasnu vidljivost njihovih političkih dimenzija koje smo uočili u spomenutom prethodnom istraživanju.

Kao izvor za provođenje semiotičke i diskurzivne analize poslužit će nam dvije tiskovine koje smo već prethodno citirali. Prva je tjednik *Hrvatska riječ* (HR) kojeg objavljuje istoimena novinsko-izdavačka ustanova koju financira Hrvatsko nacionalno vijeće.¹⁹ Druga tiskovina je mjesečnik *Bunjevačke novine* (BN) kojeg izdaje Bunjevački informativni centar, a koji djeluje u sklopu Bunjevačkog nacionalnog savita.²⁰ Obje novine predstavljaju informativno-politička glasila nacionalnih manjina tako da im pristupamo kao posrednicima u prenošenju politika identiteta koje provode njihove institucije. Usporednom analizom njihovih članaka dobivamo pregled obilježavanja svih dužijanci i popratnih manifestacija iz čega nam se otkriva cjelokupan paralelni sustav oblikovanja ovog političkog simbola s obzirom na bunjevačko pitanje. U tom smislu fokus će nam biti na promatranju etničkih i nacionalnih značenja koja se upisuju u ova javna događanja. Osim novinskih izvora na pojedinim mjestima u tekstu dodat ćemo određena saznanja iz kazivanja prikupljenih na terenskom istraživanju 2012. godine u Vojvodini, ali bit će navedena samo u fusnotama kao dodatna pojašnjenja budući da nam ne predstavljaju primaran izvor za analizu.

¹⁹ <http://hrvatskarijec.rs/stranica/o-nama/> (15. 5. 2016.)

²⁰ http://www.bunjevci.com/novine/?page_id=2 (15. 5. 2016.)

3. 2. Organizatori

U hrvatsko-bunjevačkoj zajednici Dužijancu od 2014. godine organizira Udruga bunjevačkih Hrvata “Dužijanca”. Među njezinim članovima nalaze se pripadnici klera lokalne Katoličke crkve, tj. Subotičke biskupije, koji sudjeluju u organiziranju crkvenog dijela proslave, te članovi Hrvatskog kulturnog centra “Bunjevačko kolo”, kulturno-umjetničkog društva koje je zaduženo za gradski dio proslave, prvenstveno folklorističke sadržaje.

Također valja istaknuti kako je Hrvatsko nacionalno vijeće kao predstavničko političko tijelo hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji proglasilo Dužijancu jednom od triju manifestacija od posebnog značaja za hrvatsku zajednicu u Srbiji (HR 638: 13),²¹ a Gradsko vijeće grada Subotice ju je također potvrdilo kao jednu od manifestacija od posebnog značaja za grad Suboticu (HR 615: 19). Ipak, zategnuti odnosi između određenih članova prethodnog organizacijskog odbora,²² prvenstveno predstavnika HKC “Bunjevačko kolo” i Katoličke crkve s HNV-om, bili su povod za osnivanje Udruge bunjevačkih Hrvata “Dužijanca” čime su njezini utemeljitelji željeli spriječiti politički i stranački utjecaj unutar hrvatske zajednice na ovu manifestaciju.²³ Bez obzira na to, oba tijela u svojim politikama identiteta jasno ističu dužijancu kao simbol hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, a Bunjevce kao pripadnike hrvatskog naroda.

S druge strane, Dužijancu manjinskih Bunjevaca organizira Bunjevački nacionalni savit kao predstavničko političko tijelo bunjevačke nacionalne manjine u Srbiji. Obilježavanje bunjevačkog nacionalnog praznika Dana Dužijance održalo se 2015. godine u sklopu *14. Festivala bunjevačkog narodnog stvaralaštva* kojeg je Gradsko vijeće grada Subotice također priznalo kao jednu od manifestacija od posebnog značaja za grad Suboticu (BN 116: 4). Za samu organizaciju proslave nadležan je Odbor za kulturu BNS-a te se realizira u suradnji s nizom kulturno-umjetničkih društava koja nose manjinsko-bunjevački predznak (BN 120: 9). Na taj način BNS provodi politiku identiteta kojom se dužijanca predstavlja kao simbol

²¹ Druge dvije manifestacije su *Srijemci Srijemu* i *Šokci i baština* (HR 620: 8) koje uz Dužijancu simbolički predstavljaju tri hrvatske skupine u Srbiji – Srijemce, Šokce i Bunjevce.

²² Prema tumačenju vlč. Andrije Anišića, predsjednika UBH “Dužijanca” i župnika Župe svetog Roka u Subotici, za Dužijancu je prije osnivanja udruge nadležan bio Organizacijski odbor čije je članove predlagao HKC “Bunjevačko kolo”, a imenovao gradonačelnik Subotice. Osim članova dotičnog KUD-a i predstavnika Katoličke crkve, među njima su bili i predstavnici hrvatskih institucija HNV-a, Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata (ZKVH) i stranke Demokratski savez Hrvata u Vojvodini (DSHV), zatim predstavnici Grada Subotice i predstavnici bunjevačke nacionalne manjine te je u takvom sastavu funkcioniranje odbora bilo znatno otežavano (HR 577: 12).

²³ O ovom sporu između predstavnika UBH “Dužijanca” te HNS-a i DSHV-a detaljno se izvještavalo na stranicama *Hrvatske riječi* kroz niz međusobnih pisanih reakcija (usp. HR 577, 579–584).

etničkog i nacionalnog bunjevačkog identiteta te se istovremeno suprotstavlja politici identiteta hrvatsko-bunjevačke strane, odnosno hrvatske nacionalne manjine.

3. 3. Središnje proslave

Središnja proslava hrvatsko-bunjevačke Dužijance u Subotici održava se u nedjelju uoči Velike Gospe, a odvija se već uobičajenim rasporedom (usp. HR 643: 36). Svečanost započinje u jutarnjim satima blagoslovom i ispraćajem bandaša i bandašice iz Crkve svetog Roka u Subotici. Tamo se okupljaju i drugi bandaški parovi s dužijanci okolnih mjesta, svaki noseći svoju *krunu* koja predstavlja simboličku sliku ili skulpturu napravljenu slamarskom tehnikom.²⁴ Nakon toga okupljeni sudionici odjeveni u narodne nošnje nastavljaju u svečanoj povorci na *karucama* do subotičke katedrale sv. Terezije Avilske u kojoj se održava središnje misno slavlje, što se opisuje kao “okosnica duhovnog segmenta manifestacije” (HR 644: 15). Na njemu bandaški par unosi krunu i kruh u crkvu na posvetu, a uobičajeno ga predvodi visoki gost iz Katoličke crkve, što je 2015. godine bio riječki nadbiskup Ivan Devčić.

Misom u katedrali završava crkveni dio proslave, a započinje gradski dio. On pak obuhvaća povorku koja se od katedrale kreće ulicama Subotice sve do glavnog gradskog trga, a u njoj se dosadašnjim sudionicima iz crkvenog dijela pridružuju članovi različitih gostujućih kulturno-umjetničkih društava, među kojima čak neki iz drugih zemalja. Dolaskom na trg bandaški par se uspinje na pozornicu na kojoj gradonačelniku Subotice predaju posvećeni kruh od novog žita, nakon čega se on obraća okupljenom mnoštvu (HR 644: 15).

U predvećernjim satima posjećuje se grob Blaška Rajića na Kerskom groblju u Subotici, a navečer se na gradskom trgu održava *Bandašicino kolo*. Tom prilikom na pozornicu dolazi crkveni gost koji je predvodio misu u katedrali te održava govor, a nakon toga okupljeni građani zaplešu kolo uz glazbu tamburaškog sastava (HR 644: 15–16). Ovo su dakle glavni segmenti subotičke Dužijance koju obilježavaju Bunjevci koji su pripadnici hrvatske nacionalne manjine.

²⁴ Ovaj opis već je prethodno predstavljen u radu etnologinja Milane Černelić i Jadranke Grbić Jakopović (2013), a temeljio se na neposrednom promatranju subotičkih Dužijanci obiju zajednica koje su se održale 2012. godine. Međutim, u ovom radu opis temeljimo na člancima o Dužijancama iz 2015. godine objavljenima u *Hrvatskoj riječi* i *Bunjevačkim novinama*.

S druge strane, pripadnici bunjevačke nacionalne manjine Dužijancu u Subotici obilježavaju na Veliku Gospu 15. kolovoza i to, kako smo već istaknuli, kao svoj nacionalni praznik *Dan Dužijance*, s time da je središnja proslava 2015. godine održana dva dana kasnije.²⁵ Sama svečanost započinje okupljanjem sudionika proslave, većinom odjevenih u narodnu nošnju, ispred zgrade Bunjevačke matice na subotičkom Korzu. Potom uz pratnju tamburaške glazbe u povorci predvođenoj dvama barjaktarima, koji nose zastavu Republike Srbije i bunjevačke nacionalne manjine, te bandaškim parom dolaze do središnjeg gradskog trga gdje zaplešu bunjevačko kolo. Nakon toga politički čelnici bunjevačke nacionalne manjine polažu vijenac na bistu Blaška Rajića koja se nalazi u parku ispred Gradske kuće, tj. vijećnice grada Subotice, a to je prošle godine obavila aktualna predsjednica Bunjevačkog nacionalnog savita Suzana Kujundžić Ostojić (BN 123: 6).

Proslava se potom nastavlja u Velikoj dvorani vijećnice gdje se održava svečana akademija. Prošlogodišnja svečanost je započela intoniranjem himne Republike Srbije te bunjevačke svečane pjesme “Podvikuje bunjevačka vila”. Bandaški par je potom predsjednici BNS-a predao kruh od novog žita, nakon čega je ona održala prvi govor, a slijedili su je zamjenik gradonačelnika Subotice Tomislav Veljković i savjetnik u Kancelariji za ljudska i manjinska prava Vlado Radulović (BN 123: 6–7).

Bunjevačke novine još navode kako je program akademije obuhvaćao čitanje novinskog teksta o prvoj dužijanci u crkvi 1911. godine i pjesmu Ivana Antunovića “Pozdrav bunjevačkim i šokačkim novinama” iz 1870. godine. U programu su sudjelovali i članovi Bunjevačkog kulturnog centra “Tavankut” koji su prvo nastupili govorom o značenju kruha, što su ga održala djeca iz Osnovne škole “Matija Gubec” koja polaze predmet *Bunjevački govor s elementima nacionalne kulture*, a folklorni ansambl društva je izveo bunjevački ples. Nakon akademije sudionici su se okupili u jednom subotičkom restoranu gdje su održali *Bandašicino kolo* (BN 123: 7).

Već na temelju opisa folklorističke izvedbe dviju Dužijanci možemo uočiti brojne sličnosti koje većinom obuhvaćaju sadržaje iz tradicijske kulture koji se folklorizacijom predstavljaju u urbanom kontekstu, iako u različitom obujmu, poput bunjevačke narodne nošnje, plesa, tamburaške glazbe i slamarskih ukrasa, kao i uloge bandaša i bandašice koji nose kruh od

²⁵ Ostali nacionalni praznici bunjevačke nacionalne manjine su: Dan velikog prela (2. veljače), Dan izbora prvog novog Nacionalnog savita (23. veljače) i Dan kad je 1918. godine u Novom Sadu održana Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena (25. studenog) (BN 63: 2).

novog žita. Međutim, također uočavamo brojne razlike koje odražavaju dvije politike identiteta pa ćemo na tom tragu izdvojiti i analizirati neke segmente dviju proslava.

Za početak, znakovito je prvo mjesto okupljanja s kojeg kreće svečana povorka. Za hrvatsko-bunjevačku Dužijancu važnost Crkve svetog Roka kao mjesta početka procesije proizlazi iz toga što je upravo u njoj župnik Blaško Rajić organizirao prvu crkvenu proslavu dužijance, tako da ova crkva time igra važnu ulogu *mjesta pamćenja* (usp. Nora 2006), tj. kao konkretan prostor koji utjelovljuje društveno sjećanje te stvara simboličku povezanost prošlosti sa sadašnjošću, odnosno potvrđuje legitimnost današnje tradicije s onim što se tumači kao njezin izvorni oblik.²⁶ Proslava manjinsko-bunjevačke Dužijance pak započinje ispred Bunjevačke matice, što je vjerojatno napravljeno iz praktičnih razloga s obzirom na njezinu blizinu središnjem gradskom trgu i gradskoj vijećnici, ali time se također legitimira važnost ove kulturne institucije kao najstarije organizacije koja još od svog osnivanja 1995. godine provodi politiku priznavanja Bunjevaca kao zasebne etničke i nacionalne manjine.²⁷

Također se vrijedi osvrnuti na korištenje zastava u svečanim povorkama. Naime, zastave općenito predstavljaju jedan od najprepoznatljivijih oblika simbola kojim pojedinci i različiti društveni entiteti izražavaju svoj identitet, a nacionalne zastave se posebno izdvajaju s obzirom na svoju jednostavnost i uočljivost u usporedbi s drugim nacionalnim simbolima (Mataija 2012: 9). Pritom, njihovo korištenje u različitim oblicima folklorizma nije nikakva rijetkost (usp. Rihtman-Auguštin 1991: 84–85). U ovom slučaju povorkom manjinsko-bunjevačke Dužijance jasno dominiraju nacionalni simboli i to spomenuta zastava bunjevačke nacionalne manjine i zastava Republike Srbije. Za razliku od toga povorku hrvatsko-bunjevačke Dužijance također predvodi barjaktar, ali on nosi posebnu zastavu Dužijance koja nema etničkih i nacionalnih obilježja, već je osmišljena kao simbol same manifestacije.²⁸ U tom smislu izostanak vizualne simbolike u središnjoj proslavi ostavlja taj aspekt izražavanja hrvatske pripadnosti neizrečenim.²⁹

²⁶ Prema jednom kazivanju prikupljenom na terenskom istraživanju 2012., manjinski Bunjevci su pokušali uključiti posjet Crkvi svetog Roka u proslavu svoje Dužijance, međutim nisu naišli na suradnju dotične župe.

²⁷ Usp. <http://www.bunjevacka-matica.org/bunjevacka-matica/> (20. 4. 2016.)

²⁸ Usp. <https://www.youtube.com/watch?v=-qXpF4RDcts> (21. 4. 2016.)

²⁹ Prema već spomenutom kazivanju iz 2012. godine hrvatska zastava se istakne samo prilikom svečanog ručka koji se organizira u prostorijama HKC "Bunjevačko kolo", što jest dio službene proslave, ali se odvija u zatvorenom prostoru i u njemu sudjeluju samo pozvani gosti. Pritom je kazivač vjerojatno mislio na zastavu hrvatske manjine u Srbiji, a ne zastavu Republike Hrvatske (usp. <http://www.hnv.org.rs/obiljezja.php> (21. 4. 2016.)). Međutim, o tome nismo pronašli potvrdu u člancima iz *Hrvatske riječi* o obilježavanju Dužijance 2015.

Također vrijedi izdvojiti spomenutu komemorativnu praksu polaganja vijenca pred bistu Blaška Rajića u sklopu manjinsko-bunjevačke Dužijance koja je usporediva sa sličnim polaganjem vijenca od žita na dotičnu bistu u sklopu hrvatsko-bunjevačke Dužijance, samo što se ona obavlja dan uoči glavne proslave, tj. u sklopu *Folklorne večeri*³⁰ (usp. HR 644: 17). Ovakvim činom obje zajednice ukazuju na važnost Blaška Rajića kao osnivača crkvene Dužijance ističući ga kao važnu povijesnu ličnost, čime se sjećanje na njega zapravo oblikuje kao topos “mogućeg emocionalnog okupljanja i kolektivne identifikacije” (Blagonić 2010: 99). Međutim, dvije zajednice to čine unutar različitih politika pamćenja koje pak djeluju kao dio šire kategorije njihovih politika identiteta.

Sama bista koja se nalazi u javnom gradskom prostoru pritom omogućuje objema zajednicama da javno demonstriraju vlastitu interpretaciju Rajića kao povijesne ličnosti značajne za svaku od njih, kao i interpretaciju njegova viđenja bunjevačkog identiteta. Kako uostalom ističe Dunja Rihtman-Auguštin:

“Kip historijske ličnosti izložen na javnom mjestu medij je koji čini povijest opipljivom u svakodnevici. Spomenik čuva povijesnu ličnost od zaborava. Ali u isto vrijeme kip, pa i gradski prostor na kojem je smješten, živi no, gotovo bi se moglo reći odvojen život u promjenljivim vremenima. S nadolazećim generacijama dijeli političku sudbinu: katkad se čak mijenja simboličko značenje podjednako kipa kao i osobe koju predstavlja” (Rihtman-Auguštin 2000: 93).

U tom smislu bista Blaška Rajića također funkcionira kao mjesto pamćenja (usp. Nora 2006) jer aktualizira i afirmira njegov povijesni značaj za obje zajednice, ali dvije odvojene komemorativne prakse odražavaju različite politike pamćenja koje djeluju kao integralni dijelovi dviju politika identiteta koje se očituju kroz Dužijancu kao javnu manifestaciju.

Osim kroz izvedbenu folklorističku razinu, značenja koja Dužijanac dobiva u dvjema politikama identiteta možemo iščitati iz medijskih napisa dviju analiziranih novina te posebice govora sudionika samih proslava. Tako primjerice uredništvo *Hrvatske riječi* u uvodniku naslovljenom “Dužijanac u mislima” opisuje Dužijancu kao “središnj[u] proslav[u] završetka žetelačkih svečanosti bunjevačkih Hrvata”, te dodaje kako je “još jednom ... na najljepši način obilježen lijepi tradicijski običaj svečane zahvale Bogu na još jednom rodu”.

³⁰ O samoj *Folklornoj večeri* više u poglavlju 3. 5. 3.

Pritom dodaju:

“Svi koji su u nedjeljno prijepodne izašli na subotičke ulice i glavni gradski trg mogli su vidjeti i svjedočiti duhovnom i kulturnom bogatstvu naroda koji ove krajeve naseljava već više od pet stotina godina. Ali mnogo je pripadnika istog tog naroda, potomaka bačkih Hrvata, koji te nedjelje nisu mogli biti u crkvi, u povorci, na trgu... (...) Dužijanca je bila svakom u mislima, ma gdje se u tom trenutku nalazio duž cijele zemaljske kugle, jer ona je dio svih nas. Spoj našega etnosa i duhovnosti bez kojega ne bi opstao tolika stoljeća, oličen u ljepoti tradicijske kulture koju negujemo kroz sve prateće manifestacije svake Dužijance. (...) Dužijanca živi i živjet će zauvijek u duhu svih potomaka svoga naroda. I slavit će se svuda gdje oni žive” (HR 644: 5).

S druge strane, *Bunjevačke novine* u uvodniku “Rič urednika” o proslavi Dana Dužijance ističu sljedeće:

“Istorija ovog naroda je upravo bila zabašurivana, a posljedice tog se vide i danas. (...) I baš zato, da se istorija ne zabašuri, a narod ne utamani, važno je da Bunjevci dostojanstveno slave svoje nacionalne praznike, poput Dana Dužijance, obiluzenog tokom avgusta. Važna je, međutim, i svaka manifestacija, brez obzira na to dal ona divani o slamarstvu, pismama, tradiciji, naučnim radovima, ilima... Samo tako ćemo kogagod podsitit, a kogagod i naučit, ko smo bili, ko smo sad i ko ćemo bit – jednostavno Bunjevci” (BN 123: 3).

Jasno je iz ovih dvaju citata kako uredništva obiju novina podržavaju i prenose dominantne identitetske diskurse o etničkoj i nacionalnoj pripadnosti svoje zajednice u osvrtu na proslavu vlastite subotičke Dužijance. Time ujedno i sami sudjeluju u politici identiteta oko bunjevačkog pitanja, što se posebno očituje u navedenom citatu iz *Bunjevačkih novina* u kojem se uredništvo implicitno suprotstavlja hrvatsko-bunjevačkoj zajednici.

Nadalje, što se tiče sudionika dviju proslava vrijedi istaknuti ključne naglaske iz njihovih govora koje prenose dvije novine, svaka za Dužijancu vlastite zajednice, iz kojih se također iščitavaju značenja koja dotični govornici upisuju u ovu proslavu. U prošlogodišnjoj hrvatsko-bunjevačkoj Dužijanci najistaknutiju ulogu je imao nadbiskup riječki Ivan Devčić koji je predvodeći središnje misno slavlje u svom govoru prvenstveno istaknuo religijsko značenje dužijance podsjećajući na njezino podrijetlo:

“U Dužijanci se izražava svijest o darovanosti života, o darovanosti kruha i o potrebi zahvaljivanja Darovatelju za sve to. Iz obitelji Dužijanaca je ušla u Crkvu i u društvo, dobivši tako šire značenje. To znači da će ona sačuvati svoje izvorno značenje zahvale Bogu samo ako u svim mijenama ostane povezana s poljem i s obitelji, dakle sa svojim korijenima” (HR 644: 15).

Međutim, na kraju je ipak dodao:

“Čuvajući svoje obitelji, čuvat ćete Dužijancu, i slaveći na pravi način Dužijancu, čuvat ćete obitelj. Jer tako ćete živjeti u trajnoj zahvalnosti Bogu, darovatelju života i kruha, kao i u neprekinutoj povezanosti sa svojim bunjevačkim-hrvatskim rodом i narodom” (HR 644: 15).

Upravo to značenje subetničke bunjevačke te etničke i nacionalne hrvatske pripadnosti nadbiskup Devčić je dodatno istaknuo u govoru na početku *Bandašicina kola*, što je u *Hrvatskoj riječi* posebno istaknuto odlomkom naslovljenim “Njegovanje zajedničkih veza” u kojem stoji:

“Obraćajući se nazočnima na *Bandašicinom kolu*, riječki nadbiskup i metropolit Ivan Devčić je kazao kako je i sam bunjevački Hrvat, te dodao: ‘Mi smo jedna grana bunjevačkog, hrvatskog roda, a vi ste druga. Vi ste išli prema sjeveru, a mi duž Dalmacije, od Hercegovine, Dalmatinskim zaleđem sve do Like, Podgorja, Senja, Krivoga puta i sve do Gorskog kotara. Hrvati koji su danas u Lici, najvećim dijelom su Bunjevci. Naši su stari govorili istu ikavicu kao i vi’, kazao je Devčić dodajući kako svijest o postojanju bunjevačkih Hrvata ovdje i u Hrvatskoj i jedne i druge obvezuje na njegovanje zajedničkih veza” (HR 644: 15).³¹

U gradskom pak dijelu proslave hrvatsko-bunjevačke Dužijance gradonačelnik Subotice Jenő Maglai je primajući kruh od bandaškog para u svom govoru prvenstveno istaknuo rekordne poljoprivredne prinose:

³¹ Ovakvu potvrdu hrvatske etničke i nacionalne pripadnosti Bunjevaca još je snažnije iz redova Katoličke crkve izrazio sisački biskup Vlado Košić predvodeći proštenje u Bunariću koje se inače smatra završnim događajem proslave Dužijance. Tom prilikom je ujedno osudio podjelu koju predstavlja bunjevačko pitanje pa je tako, obraćajući se Bunjevcima, pozvao “da se ne dijelimo i da prevladamo naše podjele kako bismo sačuvali svoj identitet i kao narod i kao pojedinci bili sretni i imali budućnost” te dodao kako “već stoljećima se sije zlo razdora i u naš hrvatski narod pa ga se pokušava dijeliti na Bunjevce i Hrvate, kao da i Bunjevci nisu Hrvati. No, tako se lakše našim narodom vlada, kada ga se zavadi i podijeli” (HR 647: 15).

“Pokazalo se i ove godine kako vrijedan rad i trud, pokornost pred Bogom, donose rezultate darežljivosti od strane prirode cijeloj zajednici, u materijalnim dobrima ali i duhovnoj hrani. (...) Ono što su nam preci ostavili, i ono što živi među nama više od stotinu godina, trebamo čuvati kao blago, jer nas to oplemenjuje. Ove nam godine proslava Dužijance šalje poruku kako ne smijemo klonuti, da plodovi rada ljudskih ruku, našeg uma i srca, čine temelje naše budućnosti” (HR 644: 16).

Dakle, gradonačelnik se poziva prvenstveno na opću društvenu solidarnost lokalne zajednice i nasljeđe vezano uz poljoprivredu djelatnost koja je uvelike obilježila bački kraj, donekle ju povezujući s religijskim značenjem, ali nigdje pritom ne spominje bunjevačku odnosno hrvatsku zajednicu koja obilježava samu manifestaciju. Osim njega ni jedan drugi politički dužnosnik ne drži govor u gradskom dijelu Dužijance, pa čak ni čelnici hrvatske zajednice poput članova Hrvatskog nacionalnog vijeća. U tom pogledu etničko i nacionalno značenje hrvatsko-bunjevačke Dužijance, koje joj inače pripisuju njezini organizatori, ostaje u političkom smislu javno neizrečeno, kako od strane lokalnih političkih čelnika tako i odsustvom hrvatskih manjinskih i državnih političkih aktera.³²

S druge strane, značenja koja se upisuju u proslavu Dužijance prema identitetskom diskursu bunjevačke nacionalne manjine sažela je u svom govoru na svečanoj akademiji predsjednica BNS-a Suzana Kujundžić Ostojić na sljedeći način:

“‘Dan Dužijance’ je proslava kruva od novog žita, to je proslava jedne plodne godine koju mi vikovima obilježavamo na različite načine. Nekad samo na njivama i salašima, od 1911. i u crkvi, a od 2006. godine Bunjevački nacionalni savit je odabro ovaj dan za svoj nacionalni praznik, jel je ljubav prema Dužijanci i ono što ona čuva u sebi ko običaj, bit nas Bunjevaca” (BN 123: 6–7).

Na te riječi nadovezao se i Vlado Radulović kao savjetnik iz Kancelarije za ljudska i manjinska prava pohvaljujući suradnju s Bunjevačkim nacionalnim savitom, dok je zamjenik gradonačelnika Subotice Tomislav Veljković opisao Dan Dužijance kao “vrlo bitan dan za bunjevačku nacionalnu zajednicu ... i za Grad Suboticu” te dodao sljedeće:

³² Do sličnog zaključka dolaze i etnologinje Nevena Škrbić-Alempijević i Tihana Rubić proučavajući Dužijance održane 2011. i 2012. godine, pri čemu ističu kako hrvatska etnička dimenzija ove manifestacije u službenim medijskim priopćenjima i izjavama gradskih političkih čelnika ostaje uvelike neizrečena (2014: 509–511).

“Festival, u okviru kojeg se obeležava Dan Dužijance, izuzetno je značajan za kulturu Grada Subotice i za zajedništvo, jer samo zajedništvo više nacionalnih manjina, više nacija, čini ovaj grad gradom mira i gradom koji pruža gostoprimstvo i suživot svim građanima Subotice” (BN 123: 7).

Upravo ovi posljednji citati najbolje ističu razliku u političkom značenju koje se stvara oko dviju Dužijanci. Iako obje proslave predstavljaju svojevrsan “iskorak iz svakodnevice”, kako se često ovakav fenomen opisuje u etnološkom diskursu, njihov karakter se razlikuje, tj. odražava razliku u njihovoj političkoj simbolici koju imaju kad je u pitanju bunjevačko pitanje. Dok hrvatski Bunjevci Dužijancu obilježavaju kao godišnju javnu proslavu i manifestaciju kojoj samo oni pridaju određeni politički značaj, za manjinske Bunjevce ona predstavlja nacionalni praznik koji kao takav dobiva priznanje Grada Subotice i Republike Srbije te na taj način poprima izraženiju političku dimenziju. To zapravo znači da manjinsko-bunjevačka Dužijanica predstavlja eksplicitni politički simbol odnosno njezina izvedba poprima oblik političkog rituala kojim se legitimiraju odnosi moći i izgrađuje politički identitet (usp. Rihtman-Augustin 2000: 9–14).

Pojedine elemente političkog rituala možemo zasigurno prepoznati i u hrvatsko-bunjevačkoj Dužijanci poput spomenutog čina predaje posvećenog kruha gradonačelniku Subotice, budući da se time na određeni način javno legitimira njegov politički položaj. Štoviše, simboliku tog segmenta proslave mogli bismo interpretirati kao oživljavanja i prenošenja načina ophođenja kojim su *risari* nakon obavljene žetve iskazivali poštovanja domaćinu salaša.³³ Identičan politički folklorizam možemo pritom pronaći i u manjinsko-bunjevačkoj Dužijanci, samo što ondje ulogu domaćina ima predsjednik ili predsjednica Bunjevačkog nacionalnog savita.

Međutim, ono što čini bitnu razliku jest to što u hrvatsko-bunjevačkoj Dužijanci izostaje gradonačelnikovo priznanje hrvatskih Bunjevaca kao političke zajednice, odnosno Dužijance kao njihove političke manifestacije kako bi se u potpunosti moglo reći da je riječ o političkom ritualu hrvatskih Bunjevaca. Upravo u toj različitoj izraženosti političkog značenja leže ključne razlike između dviju paralelnih subotičkih Dužijanci. One zapravo proizlaze iz diskrepancije koja nastaje između s jedne strane politika identiteta koje provode organizatori odnosno institucije dviju bunjevačkih zajednica, a s druge strane politike priznanja kojeg pojedina zajednica dobiva ili ne dobiva od strane lokalnih i državnih političkih vlasti.

³³ Usp. <http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A5141/Kako-se-kraj-zetve-nekad-slavio/> (17. 6. 2016.)

3. 4. Okolne dužijance

Osim u Subotici, obje bunjevačke zajednice obilježavaju dužijance i u okolnim mjestima u Bačkoj. Tako su hrvatski Bunjevci u 2015. godini svečanosti održali u Lemešu, Bajmaku, Žedniku, Tavankutu, Somboru, Maloj Bosni, Đurđinu i Mirgešu (Ljutovu) te su sve redom obuhvaćale misno slavlje u lokalnim crkvama i kulturni program u organizaciji pojedinih obitelji i lokalnih kulturno-umjetničkih društava³⁴ (HR 640: 24–25, 48–49; 641: 49; 642: 18–19, 54; 643: 42–43). S druge strane, manjinski Bunjevci su okolne dužijance odnosno dužionice održali u Somboru i Čonoplji (BN 122: 7–8, 10), a posebno su sudjelovali i u dužijanci u Kaćmaru u Mađarskoj (BN 123: 5).³⁵

Od spomenutih posebno valja izdvojiti somborsku Dužionicu, tj. somborske Dužionice s obzirom na specifičan način njihova održavanja. Za razliku od subotičke i drugih dužijanci/dužionica, a koje dvije bunjevačke zajednice održavaju potpuno odvojeno, u Somboru su paralelne proslave objedinjene u crkvenom slavlju koje se održava u crkvi Presvetog Trojstva te u svečanom primanju kod gradonačelnika Sombora. Međutim, unatoč formalno zajedničkoj crkvenoj i gradskoj svečanosti, u njima zajednice sudjeluju svaka za sebe. To se najviše očituje u činjenici što u proslavi sudjeluju dva bandaška para, svaki iz jedne zajednice. Tako je prošlogodišnje crkveno slavlje predvodio apostolski nuncij u Beogradu nadbiskup Orlando Antonini uz župnika Josipa Pekanovića te je pritom posvetio dvije krune i dva kruha. Isto tako gradonačelnik Sombora Saša Todorović je kasnije primio dva kruha, jednog od hrvatsko-bunjevačkog, a drugog od manjinsko-bunjevačkog bandaškog para. Tom je prilikom izjavio:

“Ovo je praznik koji odslikava pravi duh grada Sombora. Ne samo u današnjim teškim vremenima, nego i u nekim, možda, i težim vremenima, uprkos kojima smo živeli u toleranciji, ili ja više volim reći trpeljivosti, jedni prema drugima” (BN 122: 7).

³⁴ To su prema pisanju *Hrvatske riječi* bili: Hrvatsko-bunjevačko kulturno-umjetničko društvo “Lemeš”, Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo “Matija Gubec” Tavankut i Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo “Vladimir Nazor” iz Sombora.

³⁵ Sve tri proslave organizirala su lokalna kulturno-umjetnička društva manjinsko-bunjevačkog predznaka: Udruženje građana “Bunjevačko kolo” iz Sombora, u Čonoplji je organizirao Bunjevački kulturni centar “Lemeški Bunjevci” iz Svetozar Miletića – Lemeša, a u Kaćmaru Bunjevačko kulturno udruženje “Neven”.

Nakon ovih formalnih svečanosti sudionici dviju Dužionica su slavlje nastavili odvojeno. Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo "Vladimir Nazor" kao organizator hrvatsko-bunjevačke Dužionice pripremilo je *risarski ručak* u Hrvatskom domu na kojem je sudjelovao i sâm gradonačelnik, a koji je tom prilikom rekao:

"Za odnose Srbije i Hrvatske zaduženi su naši premijeri, ali ako se mi, u ovoj našoj mikroregiji, nećemo povezati s nama dragim prijateljima iz Belog Manastira ili Osijeka [gostujući KUD iz Širokog Polja, op. a.], mislim da ni posao naših premijera neće biti dugovječan. Prezadovoljan sam vašim radom, hvala vam što postojite i hvala vam što pomažete izgradnji mostova između naša dva naroda" (HR 642: 19).

Kod manjinskih Bunjevaca Dužionicu je organiziralo Udruženje građana "Bunjevačko kolo" koje je završnu proslavu održalo u jednom od somborskih hotela, a na kojoj je također sudjelovao gradonačelnik te pritom izjavio:

"Čestitam vam praznik i još jednom, po ko zna koji put, učinili ste me veoma ponosnim što sam gradonačelnik grada Sombora" (BN 122: 8).

Na ovakav način gradonačelnik se u zajedničkoj svečanosti pozvao na toleranciju i multikulturalnost Sombora ne favorizirajući ni jednu stranu, dok je sudjelujući u dvjema proslavama svakoj zajednici priznao njezinu posebnost. S druge strane, ostaje nejasno kako to da je katolička Župa Presvetog Trojstva odlučila otvoriti vrata manjinskim Bunjevcima i organizirati ovakvu proslavu imajući u vidu ranije iznesene podatke o situaciji u Subotici. Inače, za hrvatske Bunjevce ovo je bila 81., a za manjinske Bunjevce 15. somborska Dužionica (usp. Rubić 2010: 246, 248). Zanimljivo je pritom dodati kako se o ovoj specifičnoj paralelnoj proslavi izvještava jedino u *Hrvatskoj riječi* s kraćim objašnjenjem da se u ovom obliku manifestacija održava već nekoliko godina (usp. HR 642: 19).

Bunjevačke novine pak ističu kako je predsjednica BNS-a zatražila od nuncija da se dijelovi mise obave, prema njihovu viđenju, na bunjevačkom jeziku, što je nuncij odbio s objašnjenjem:

"Što se tiče nas, ne možmo priskakat zakone koji važe kad je u pitanju katolička crkva, što znači da je lokalna biskupija najodgovornija za sve ono što se događa. I kad tu stvari sazriju, tad mož nastupit i institucija diplomatske službe" (BN 122: 8).

Također vrijedi spomenuti kako je o ovoj somborskoj lokalnoj varijanti naziva *dužionica* Nikola Babić, kao član Bunjevačkog nacionalnog savita i predsjednik *Odbora za službenu upotrebu jezika i pisma*, izjavio govoreći o standardizaciji bunjevačkog jezika da smatra neprihvatljivim da se za ovaj nacionalni praznik službeno koristi i naziv Dužijanca i Dužionica (BN 121: 9). Dotični stav je iznijelo i uredništvo *Bunjevačkih novina* tvrdeći da “možemo ko nacionalni praznik slaviti samo ‘Dan Dužijance’ el ‘Dan Dužionice’, a nikako obadva!” (BN 121: 3).

U oba spomenuta slučaja jasno možemo prepoznati kako se unutar šire politike identiteta manjinskih Bunjevaca izdvajaju i pokušaji jezične politike za uvođenje bunjevačkog govora/jezika u službenu crkvenu upotrebu, kao i za unifikaciju nazivlja. Time se očito želi pridonijeti nacionalnoj posebnosti bunjevačke nacionalne manjine u njezinom javnom predstavljanju, pretvarajući čak i sâm naziv Dužijance u politički simbol, ali i potaknuti unutarnju homogenizaciju zajednice kroz jezik. Takvom se politikom jezične unifikacije stvara jezično polje očišćeno od lokalnih partikularizama kod kojeg se očito ne radi “samo o komunikaciji nego i nametanju jednog novog autoritativnog diskursa, s njegovim novim političkim rječnikom, s njegovim terminima obraćanja i referencije, s njegovim metaforama i eufemizmima i s predodžbom o društvu kakvu on implicira” (Bourdieu 1992: 27–28, prema Blagonić 2010: 10).

3. 5. Popratne manifestacije

Osim središnjih proslava u Subotici i okolnim mjestima, obje bunjevačke zajednice u sklopu svojih dužijanci održavaju i niz popratnih manifestacija kojima se predstavljaju javnosti različitim sadržajima vezanima prvenstveno uz tradicijsku kulturu, ali i suvremeno stvaralaštvo. Kao i kod dosad analiziranih dužijanci, ovdje također možemo uočiti paralelni sustav organiziranja javnih događanja kojima dvije sukobljene politike identiteta posežu za raznim toposima kulture, naročito onima iz tradicijske kulture. Takav način djelovanja Sandi Blagonić opisuje kao “tendencioznost selekcioniranja elemenata kulture” (2010: 82) što je u službi “strategij[e] izmišljanja i produciranja ekskluzivnosti kulturnih elemenata ili – kada u percepciji stanovništva već postoje kao takvi – njihova hipertrofiranja što služi jačanju grupne pripadnosti” (2010: 81). U tom smislu istaknut ćemo dotične topose kulture koji se predstavljaju kroz razne popratne manifestacije dužijanci u formi natjecanja, umjetničkih kolonija, izložbi, predavanja i folklornih priredbi.

Za početak spomenimo kako se kod bunjevačke nacionalne manjine proslava praznika Dana Dužijance 2015. godine odvijala u sklopu *14. Festivala bunjevačkog narodnog stvaralaštva* koji je obuhvaćao popratne manifestacije, dok je hrvatsko-bunjevačka zajednica sva događanja, uključujući središnju proslavu u Subotici, objedinila pod imenom *Dužijanca 2015*. O samim popratnim manifestacijama pisao je u *Hrvatskoj riječi* Lazo Vojnić Hajduk, član Udruge bunjevačkih Hrvata “Dužijanca”, pri čemu je objasnio njihov značaj:

“Ostale manifestacije koje se događaju prije ili poslije središnje svetkovine, pokazuju svu veličinu duha ljudi s ovih prostora, kao i sposobnost nositelja organizacije da izraze te brojne komplementarne i prateće sadržaje u jednu ideju, jednu misao vodilju. Dužijanca je sačuvala iznimne običaje..., iznjedrila nebrojene nastupe tamburaša i folklornih ansambala iz okolice, cijele Srbije i inozemstva. Očuvala je ljubav mladih prema blagu narodnog plesa, a osobito prema ponosu pri nošenju narodne nošnje. U vrijeme Dužijance, na gradskoj javnoj sceni, na najbolji način povezuje se seosko-salašarsko s gradskim, prepliću se tradicijsko i suvremeno, svjetovno i duhovno. Dužijanca ima i veliki odgojni i poučni značaj. Veliki broj mladih uključen je u život Dužijance u njene manifestacije koje su trajno obilježene svim tradicijskim, kulturnim i kulturološkim vrijednostima koje promiče” (HR 644: 31).

Bunjevački nacionalni savit je pak konstatirao kako je *14. Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva* “posto jedan od prioritetni projekata, budući da je proglašen ko projekat od posebnog značaja za grad Suboticu. Ove godine je u planu da njega uveliča velik broj učesnika i da bude održan na višem i lipšem nivou” (BN 120: 9).

Tako su primjerice obje bunjevačke zajednice započele obilježavanje dužijanci 2015. godine blagoslovom žita na Dan svetog Marka 25. travnja. Manjinsko-bunjevačka zajednica organizirala ga je u Lemešu (Svetozar Miletiću) u organizaciji Bunjevačkog kulturnog centra “Lemeški Bunjevci” te na jednom salašu kraj Sombora u organizaciji Udruženja građana “Bunjevačko kolo”, a blagoslov je obavio župnik Josip Pekanović iz župe Prisvetog Trojstva iz Sombora (BN 119: 12–13). Na isti dan hrvatsko-bunjevačka zajednica obavila je blagoslov nakon mise u župnoj Crkvi sv. Marka u Žedniku koju je predvodio Andrija Anišić, predsjednik UBH “Dužijanca”, a sâm blagoslov je obavio tamošnji župnik Željko Šipek (HR 629: 29). Na sličan paralelan način organiziralo se i preskakanje vatre na blagdan svetog Ivana Cvitnjaka 24. lipnja. Kod manjinskih Bunjevaca održalo se u Maloj Bosni u organizaciji Udruženja građana “Bunjevačka vila” iz Male Bosne (BN 121: 14), dok su ga hrvatski

Bunjevci održali na jednom salašu u Žedniku u organizaciji Hrvatskog kulturnog centra “Bunjevačko kolo” te na salašu u Tavankutu u organizaciji Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva “Matija Gubec” iz Tavankuta (HR 637: 33).

3. 5. 1. Prikaz *risa* i tradicijska kuhinja

Od svih popratnih manifestacija koje organizira hrvatsko-bunjevačka zajednica zasigurno najveću pozornost privlači *Takmičenje risara* koje se odvija u sklopu gradske Dužijance još od njezina prvog održavanja 1968. godine (Sarić 2012, prema Škrbić-Alempijević i Rubić 2014: 501). Kako se opisuje u *Hrvatskoj riječi*, radi se o manifestaciji:

“...koja nas vraća u prošlost, a istodobno budi želju za natjecanjem. To je manifestacija protkana etnografskim sadržajem prikazanim na tradicionalan način od risa do vršidbe, s ciljem da se ljudima pokaže kako se nekad radio ris, kako su to radili naši stari, bez strojeva koje imamo danas” (HR 639: 4).³⁶

Kao svojevrsan pandan *Takmičenju risara*, kod manjinskih Bunjevaca možemo pronaći manifestaciju *Ris i Dužijanica na salašu* koja je osmišljena kao prikaz *risarskog dana*, ali bez natjecateljskog elementa. Prošle godine organizirana je prvi put i to u Mirgešu u organizaciji Udruženja građana “Bunjevci Ljutovo”. Svojim prisustvom podršku je dao predsjednik Skupštine grada Subotice, a već spominjani Mirko Bajić je u svom govoru istaknuo:

“Prvi put se u bunjevačkoj zajednici organizuje ris na stari način, a svi okupljeni su danas imali priliku to da vide i dožive. Ovaj običaj triba nigovat i mislim da ćemo ga, u sklopu onog što radimo ko Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva, čiji je jedan dio i ova manifestacija – ris na salašu, ubuduće redovno organizovat i da će to bit ono što ćemo ostavit mlađim generacijama da se pamti” (BN 122: 11).

Format natjecanja možemo pronaći i u još nekoliko manjih manifestacija obiju bunjevačkih zajednica. Tako je primjerice predstavljena i tradicijska prehrana pa je među manjinskim Bunjevcima Bunjevački kulturni centar “Tavankut” prvi put organizirao takmičenje u pečenju kruha i kuhanju pivčijeg paprikaša, opisujući kako im je cilj u središnje mjesto staviti kruh jer “Dužijanica je najznačajnije bunjevačko obilježje, a za nju se ko simbolika vezuje krov” (BN 122: 12).

³⁶ O *Takmičenju risara* više u radu Škrbić-Alempijević i Rubić (2014).

Hrvatsko-bunjevačka zajednica je također organizirala kulinarsko natjecanje, ali u sklopu spomenutog *Takmičenja risara* i to prvi put u kuhanju *tarane* (HR 639: 4). Osim toga, organizirali su natjecanje u aranžiranju izloga, što uključuje osmišljavanje postava u izlozima različitih radnji u centru Subotice koji trebaju predstaviti žetvenu svečanost (HR 642: 30; 643: 54), kao i natjecanje u pucanju bičevima (HR 642: 48).

3. 5. 2. Slamarska umjetnost i slikarstvo

Od ostalih sadržaja tradicijske kulture velika važnost se pridaje slamarskoj naivnoj te likovnoj umjetnosti koju obje bunjevačke zajednice predstavljaju organiziranjem umjetničkih kolonija, radionica i izložbi. Hrvatsko-bunjevačka zajednica se ističe po *Prvoj koloniji naive u tehnici slame* koju je prošle godine po 30. put organiziralo već spominjano Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo “Matija Gubec” iz Tavankuta, a nastali radovi su predstavljeni javnosti na izložbi otvorenoj uoči središnje proslave (HR 644: 16). O važnosti kolonije ističe se u *Hrvatskoj riječi* kako predstavlja “za kulturnu baštinu bunjevačkih Hrvata, izuzetno značajnu manifestaciju”, dok je Ladislav Suknović, predsjednik HKPD “Matija Gubec”, istaknuo:

“Kolonija je danas izrasla u jednu respektabilnu kulturnu manifestaciju i predstavlja ne samo prepoznatljivost HKPD *Matija Gubec*, ne samo Tavankut nego i okolnu regiju. Napomenut ću kako su naše slamarke ove godine predstavljale Vojvodinu na međunarodnom sajmu EXPO 2015. u Milanu što je svakako jedno ozbiljno priznanje i našim slamarkama i našoj udruzi, te umjetnosti u tehnici slame” (HR 640: 17).

Zanimljivo je još dodati kako su u programu otvorenja kolonije sudjelovali članovi Hrvatskog seljačkog pjevačkog društvo “Sljeme” Šestine iz Zagreba izvodeći tamburašku glazbu i plesove šestinskog kraja (HR 640: 31) čime se očito potvrđuje kulturna povezanost i suradnja s Hrvatskom. Uz slamarsku koloniju HKPD “Matija Gubec” organizira i *Seminar bunjevačkog stvaralaštva*, koji je prošle godine održan po četvrti put, a na njemu su sudionici kroz radionice proučavali bunjevačke plesove, tamburašku glazbu, tradicijske instrumente, tehnike tkanja te slamarstvo (HR 641: 22–23). Također vrijedi spomenuti i izložbu *S Božjom pomoći*, postavljenu u suvenirnici Gradske kuće u Subotici, koja je tematizirala ulogu *Katoličkog divojačkog društva* u povijesti održavanja Dužijance te također predstavila bunjevačku tradicijsku obuču (HR 638: 13; 639: 33).

Kao posljednja manifestacija u sklopu hrvatsko-bunjevačke Dužijance 2015. održala se 19. po redu *Međunarodna likovna kolonija "Bunarić"* u organizaciji Likovnog odjela Hrvatskog kulturnog centra "Bunjevačko kolo" u kojoj su sudjelovali većinom amaterski slikari iz Srbije i Hrvatske (HR 645: 32), a priređena je i izložba radova nastalih na prethodnoj koloniji (HR 643: 32).

Manjinski Bunjevci su također organizirali manifestacije vezane uz ove sadržaje tradicijske kulture i umjetnosti. Tu se izdvaja kolonija slamara koju je po drugi put organizirala slamarska sekcija KUD "Aleksandrovo", čiji su sudionici izrađivali perlice od slame za proslavu Dana Dužijance, a s istim ciljem je organizirana i radionica *Pletenje vinaca, kruna i perlica za Dužijancu od novog žita* u kojoj su sudjelovali članovi šest kulturno-umjetničkih društava manjinsko-bunjevačkog predznaka³⁷ (BN 122: 13). Što se same likovne umjetnosti tiče, jedino se izdvaja umjetnički kamp u Bačkom Monoštoru u kojem su sudjelovali mladi članovi UG "Bunjevačko kolo" izrađujući slike na temu dužionice (BN 120: 17).

Slamarska umjetnost je i kod manjinskih Bunjevaca predstavljena kroz izložbe. Jedna od njih postavljena je u prostorijama Bunjevačke matice pod nazivom *Bunjevačko zlato* na kojoj su izlagale dvije članice UG "Bunjevačko kolo" (BN 123: 14). Osim nje, KUD "Bunjevka" je organizirao izložbu postavljenu u predvorju Gradske kuće jednostavno naslovljenu *Dužijanica* na kojoj su također predstavljena djela od slame, ali i eksponati vezani uz obilježavanje 200. godišnjice rođenja biskupa Ivana Antunovića.³⁸ Važno je spomenuti kako je na njoj govorio već spominjani Mirko Bajić koji je uz isticanje važnosti očuvanja nematerijalne kulturne baštine i očuvanja nacionalnog identiteta istaknuo i sljedeće:

"Uvik ovake manifestacije realizuju udruženja kulture, ko što je to slučaj i sa izložbom 'Dužijanica', al je važno da je to pod okriljem ustanova. Kad je u pitanju ustanova nacionalni manjina, onda su to nacionalni saviti, odnosno u našem slučaju Bunjevački nacionalni savit. Naime, događa se da pojedina udruženja, pod ko zna kojim imenima, u realizaciji svoji pojedini projekata zloupotribljavaju autohtonost i autentičnost nematerijalne kulturne baštine, posebno kad su Bunjevci u pitanju. Zato je važno da Nacionalni savit bude taj okvir pod kojim se realizuju ovake manifestacije i čuva autentičnost, kad je kultura u pitanju" (BN 123: 16).

³⁷ KUD "Bunjevka", BKC "Bajmok", KUD "Aleksandrovo", UG "Bunjevačka vila", BKC "Lemeški Bunjevci" i UG "Bunjevci Ljutovo".

³⁸ O potonjem više u poglavlju 3. 5. 4.

Iz navedenog se jasno iščitava kako dotični, kao jedan od političkih čelnika manjinskih Bunjevaca, želi osnažiti kulturnu politiku koju provodi Bunjevački nacionalni savit te istovremeno se distancirati, štoviše osporiti pravo hrvatsko-bunjevačke zajednice na predstavljanje bunjevačke tradicijske kulture.

U tom kontekstu vrijedi još dodati i konferenciju manjinskih Bunjevaca pod nazivom *Usmeno narodno blago, običaji i tradicija bačkih Bunjevaca* na kojoj se raspravljalo o inicijativi za zaštitu tradicijskih bunjevačkih plesova, prvih komponiranih bunjevačkih pjesama i božićnjaka te o njihovu upisu u nacionalni registar i na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine (BN 123: 15).³⁹ O tome posebno doznajemo kako je predsjednica BNS-a u pozdravnom govoru istaknula već ranije pokrenutu inicijativu za zaštitom dužijance i slamarstva, međutim postupak je stao zbog identične inicijative koju je pokrenula hrvatsko-bunjevačka zajednica.⁴⁰

3. 5. 3. Folklorne priredbe

U konačnici valja spomenuti javne folklorne priredbe. U sklopu obilježavanja hrvatsko-bunjevačke Dužijance održale su se dvije takve manifestacije uoči središnje proslave u Subotici – *Tamburaška* i *Folklorna večer*. Na *Tamburaškoj večeri* nastupilo je nekoliko subotičkih sastava, a ujedno su predstavljeni bandaški par i njihovi pratiteljski parovi. Dan kasnije na *Folklornoj večeri* već uobičajeno je izvedena folklorno-kazališna točka *Skupština risara*, a nakon toga nastupilo je nekoliko kulturno-umjetničkih društava, od čega su dva bila lokalnog hrvatsko-bunjevačkog predznaka, dva gostujuća društva iz Hrvatske te po jedan gradskog subotičkog i manjinskog mađarskog predznaka.⁴¹

³⁹ Sličnu manifestaciju pod nazivom *Dani bunjevačke kulture* organiziralo je u Novom Sadu nekoliko manjinsko-bunjevačkih KUD-ova, a na njoj su predstavljena djela od slame te su također održana predavanja o bunjevačkoj kulturi i Dužijanci (BN 123: 10).

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=0HwobpaLUtk> (2. 5. 2016.)

⁴¹ Konkretno, to su bili već spominjani HKC "Bunjevačko kolo" i HKPD "Matija Gubec" iz Tavankuta, zatim KUD "Ivan Filipović" iz Velike Kopanice i KUD "Sloga" iz Sikirevaca (oba iz Slavonije), potom Omladinsko kulturno umetničko društvo "Mladost" iz Subotice te Mađarski kulturni centar Népkör. Dotična su društva također sudjelovala u svečanoj povorci gdje su im se pridružili od hrvatskih društava iz Vojvodine: HBKUD Lemeš iz Lemeša, HKPD Silvije Strahimir Kranjčević iz Berega i ogranak HKC "Bunjevačko kolo" iz Žednika; gostujuća radna skupina "Moba" iz Županje; mađarska manjinska društva iz Vojvodine "Talentum" i MKUD "Palić" te u konačnici "Kraljice" i mališani iz subotičkog vrtića "Marija Petković" (HR 644: 17).

Paralelno s time među manjinskim Bunjevcima se u Tavankutu po drugi put održala folklorna večer pod nazivom *Nek se znade da Bunjevac živi* u organizaciji Udruženja za očuvanje bunjevačke tradicije. Tom prilikom predstavljen je bandaški par i izvedeni su razni bunjevački plesovi i pjesme, a sudjelovala su kulturno-umjetnička društva manjinsko-bunjevačkog, gradskog subotičkog i gradskog somborskog predznaka (BN 122: 14–15).⁴²

Iz ovakve usporedbe sudionika dviju paralelnih folklornih večeri vidljivo je kako organizatori za nastup prvenstveno odabiru kulturno-umjetnička društava koja predstavljaju njihovu bunjevačku zajednicu, ali također se očituje s kime su izvan zajednice spremni surađivati. S jedne strane, hrvatsko-bunjevačka zajednica ugošćuje KUD-ove iz Hrvatske razvijajući tako kulturne veze s matičnom zemljom te surađuje sa subotičkim gradskim i lokalnim društvom mađarske nacionalne manjine. S druge strane, manjinsko-bunjevačka zajednica ugošćuje samo subotičko i somborsko gradsko društvo. Očekivano, KUD-ovi iz pojedine bunjevačke zajednice nisu sudjelovali na folklornoj priredbi koju je organizirala suprotstavljena zajednica, a pitanje je jesu li takve inicijative uopće postojale.

Hrvatsko-bunjevačka Dužijanica završava, kako smo već istaknuli, održavanjem proštenja na Bunariću (HR 647: 14–15), a od popratnih manifestacija posebno još vrijedi istaknuti dječju smotru folkloru *Djeca u Dužijanci*, popularno zvanu “mala Dužijanica”. Ona se izdvaja kao način socijalizacije mladih u zajednici i način njihova upoznavanja s folklorom.⁴³ Prošlogodišnja priredba se održala osmu godinu zaredom, a osmišljena je po uzoru na glavnu svečanost Dužijance. Kao i na folklornoj večeri, u njoj sudjeluju djeca iz nekoliko različitih KUD-ova, većinom iz hrvatskih i hrvatsko-bunjevačkih društava iz Vojvodine, zatim jednog hrvatskog manjinskog društva iz Mađarske te također djeca iz lokalnog subotičkog gradskog društva i lokalne manjinsko-mađarske udruge (HR 639: 17–18).⁴⁴

⁴² To su redom bili već spominjani BKC “Tavankut”, KUD “Aleksandrovo” i KUD “Bunjevka”, zatim Kulturno-umjetničko društvo železničara “Bratstvo” iz Subotice te Gradsko kulturno-umjetničko društvo “Ravangrad” iz Sombora (BN 122: 14–15).

⁴³ Kod manjinskih Bunjevaca kao donekle sličnu manifestaciju možemo izdvojiti *Sigrarije za mlađe i starije*, tj. natjecanje u starim sportovima u kojem su sudjelovala djeca iz već spomenutog gradskog KUDŽ “Bratstvo” iz Subotice (BN 123: 11).

⁴⁴ HKC “Bunjevačko kolo” – ogranak Žednik; KUDH “Bodrog” iz Monoštora, HKPD “Matija Gubec” iz Tavankuta, HKUD “Vladimir Nazor” iz Sombora, KUD “Rokoko” iz Čikerije (Mađarska), KUDŽ “Bratstvo” i OKUD “Mladost”, Udruga “Talentum” iz Subotice te Folklorni ansambl “Pantlika” iz Čorne (Mađarska) (HR 639: 17–18).

3. 5. 4. Obilježavanje godišnjice rođenja Ivana Antunovića

Osim dosad spomenutih popratnih manifestacija dviju paralelnih proslava Dužijanci, valja istaknuti još jedan događaj koji izravno nije vezan uz dužijancu, ali su ga obje bunjevačke zajednice uklopile u svoje programe 2015. godine. Riječ je o obilježavanju 200. godišnjice rođenja biskupa Ivana Antunovića koji poput ranije spominjanog Blaška Rajića također predstavlja istaknutu povijesnu ličnost u politikama pamćenja obiju bunjevačkih zajednica. Zbog toga je i obljetnica njegova rođenja održana kroz paralelna događanja.

Tako su manjinski Bunjevci u sklopu *14. Festivala bunjevačkog narodnog stvaralaštva* održali svečanost s izlaganjima o radu biskupa Antunovića prilikom čega je istaknuto:

“Mi često kažemo da Antunović pripada samo nama. Možda pripada i komegod drugom, al da je nas Bunjevce probudio, da je bio naš prosvetitelj i da nas je izvo na put da čuvamo ono što je bunjevačko, to je činjenica” (BN 123: 12).

S druge strane, hrvatsko-bunjevačka zajednica svake godine obilježava *Dane Ivana Antunovića* koje organizira Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost “Ivan Antunović” iz Subotice u suradnji s drugim institucijama (HR 634: 56), a prema odluci Hrvatskog nacionalnog vijeća njegov dan rođenja 19. lipnja se obilježava kao jedan od četiri praznika hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji (HR 631: 10).⁴⁵

U sklopu toga održano je više manifestacija u Subotici i Kalaču uključujući svečanu akademiju na kojoj je Slaven Bačić kao predsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća izjavio:

“Uvažavajući pravo svakoga da se koristi nacionalnim imenom kako hoće i kako se osjeća, mi dobro znamo da se Ivan Antunović osjećao i Hrvatom, i da je svoj jezik zvao hrvatskim. U tom smislu mi se našeg bunjevačkog imena, naše bunjevine, našeg Ivana Antunovića nikada nećemo odreći. Ivan Antunović je najveći velikan koji nas je zadužio u povijesti. Veliki broj nazočnih pokazuje da i danas štujuemo Ivana Antunovića i da ćemo ga štovati i dalje” (HR 637: 8–9).

⁴⁵ Ostala tri praznika su Blagdan svetog Josipa kao zaštitnika hrvatskog naroda (19. ožujka), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan izbora prvoga saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća (15. prosinca) (<http://www.hnv.org.rs/obiljezja.php> (30. 4. 2016.)).

Slično je istaknula i predstavnica Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu Valentina Šarčević tvrdeći:

“...izučiti i prezentirati ukupno djelo Ivana Antunovića predstavlja nemali zadatak, ali je to od velike važnosti ne samo za hrvatsku zajednicu na ovom području, nego gledano iz povijesnoga kuta, za ukupni hrvatski narod” (HR 637: 9).

Dakle, kao što vidimo iz izdvojenih citata, sâm biskup Antunović se kao povijesna ličnost u dvjema sukobljenim politikama pamćenja različito interpretira s obzirom na viđenje njegova etničkog i nacionalnog identiteta, kao i njegova djelovanja unutar bunjevačke zajednice.

Ipak, jedan događaj je “iskočio” iz ovakvog paralelnog obilježavanja dotične obljetnice. Radilo se o objavljivanju reprinta molitvenika *Čovik s Bogom* Ivana Antunovića kojeg su zajedno izdali Bunjevačka matica i Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost “Ivan Antunović”, dakle prva institucija manjinsko-bunjevačkog, a druga hrvatsko-bunjevačkog predznaka. Međutim, Bunjevački nacionalni savit se suprotstavio toj suradnji i pozvao Bunjevačku maticu da odustane od suizdavaštva i zajedničke promocije s katoličkim društvom hrvatskog predznaka tvrdeći kako ta suradnja nije “u skladu sa opštim ciljom u pogledu ostvarivanja prava pripadnika bunjevačke nacionalne zajednice pod okriljem Nacionalnog savita” te nije “u skladu sa usvojenim programom Odbora za kulturu” (BN 121: 6). Iz Matice su pak poručili kako je “molitvenik knjiga sa virskim sadržajem, koja pripada svim katolicima i da je to jedina kopča zajedničkog izdavanja” (BN 120: 8).

Na samoj promociji govorio je autor predgovora molitvenika Andrija Anišić, inače župnik Crkve svetog Roka, ali i Ivan Sedlak, predsjednik Bunjevačke matice, koji je u svom referatu dao promanjinsku interpretaciju kojom je, kako se navodi u *Bunjevačkim novinama*, “povezo ulogu i značaj Antunovića u cilom vrimenskom periodu i pozvo se na bunjevačku nacionalnu zajednicu, koja je autohtona i zafaljujući Ivanu Antunoviću” (BN 121: 7). Komentirajući kasnije odbijanje BNS-ove podrške Sedlak je istaknuo:

“Žao mi je što se to tako dešava, što se ne shvata da je ovo katolički molitvenik, da smo svi mi katolici, i Hrvati i hrvatski Bunjevci, Mađari, Bunjevci i Šokci. Tu dimenziju ne shvatam i mislim da je ovo jedno približavanje crkvi i ja sam jako zadovoljan što je vlč. Anišić prihvatio da ovo zajedno izdamo, a inače, to je bila moja inicijativa. I on ima slični problema u svom korpusu zbog ove ideje, ko što imamo i mi u našem, al smatram da radimo jednu korisnu stvar za naš katolički narod, a samim tim i za Bunjevce” (BN 121: 7).

Značaj ove izjave ogleda se u tome što je jedan predstavnik bunjevačke nacionalne manjine, tj. predsjednik jedne od njezinih ključnih institucija u istoj rečenici ravnopravno spomenuo *hrvatske Bunjevce* i *Bunjevce*, priznajući na taj način različito viđenje bunjevačkog identiteta. To se uvelike razlikuje od uobičajenih retorika čelništva dviju bunjevačkih zajednica kojima se, kako smo već pokazali, takva i slična korištenja etnonima međusobno osporavaju.

Uostalom, na tom tragu bila je i kritika izrečena u “Riči urednika” *Bunjevačkih novina* u kojima je promocija molitvenika prokomentirana na sljedeći način:

“Znamo vrlo dobro da su Bunjevci RAZLOMLJENI na više udruženja, partija, institucija..., al da dobro funkcionišu kad im je ZAJEDNIČKI SADRŽALAC borba da Bunjevci budu to što jesu, autohtona zajednica, a ne samo IZVOD kakog drugog naroda. No, čim nastupi vrime nesloge, čim se naruši SKUP, i Bunjevci se krenu DILIT, minjaju se, na primer, i jezičke norme. To se najlakše moglo vidit na događaju koji je izazvo dosta bure u zajednici, promociji molitvenika ‘Čovik s Bogom’, di su se sa govornice, od strane pojedini divandžija, minjala pravila nabiranja zajednica, pa je umisto slova I, ponovo korišćena samo obična CRTICA, što je svakako u apsolutnom neskladu sa ustavnim i zakonskim pravima koje je propisala R. Srbija” (BN 121: 3).

S druge strane, Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost “Ivan Antunović”, točnije njegov tajnik Ivica Ivanković Radak prokomentirao je u razgovoru za *Hrvatsku riječ* cijeli slučaj i reakcije na objavljivanje molitvenika riječima kako je biskup Antunović “često isticao potrebu za zajedništvom, slogom, pomirenjem, a područje sunakladništva se može promatrati u tom pravcu, unatoč tome što različita stajališta i dalje ostaju” (HR 636: 17).

Ovaj primjer suradnje očito pokazuje kako i unutar institucija koje sudjeluju u politici identiteta oko bunjevačkog pitanja s obiju strana postoje pojedinci koji su spremni pozivati se na zajedničke vrijednosti i baštinu unatoč protivljenju drugih aktera. Tome svjedoči i ideja o ponovnom pokretanju tribine pod nazivom *Platforma hrvatsko-bunjevačkog suživota*, najavljene među ostalim radi zajedničkog obilježavanja 200. godišnjice rođenja Ivana Antunovića, a koja je već prethodno osmišljena radi otvorene rasprave i međusobnog približavanja svih bačkih Bunjevaca neovisno o njihovoj etničkoj i nacionalnoj identifikaciji.

U tom projektu zajednički surađuju Pučka kasina kao hrvatsko-bunjevačka udruga i već spomenuta Bunjevačka matica (HR 615: 22–23). Iskazujući svoje protivljenje politikama koje vode dva manjinska politička tijela – Hrvatsko nacionalno vijeće i Bunjevački nacionalni savit – odnosno dominantne političke stranke čiji predstavnici u njima sudjeluju, sudionici ovog projekta očito pokazuju kako se bunjevačko pitanje ne mora nužno svesti na suprotstavljenost dviju politika identiteta.

U tom smislu predsjednik Bunjevačke matice Ivan Sedlak je istaknuo:

“Trebalo bi se što više vidati, da naviknemo jedni na druge, jer došli smo u takvu situaciju da su nas i jedne i druge (hrvatske i bunjevačke) političke elite praktično stavile u ‘konzervu’ i čvrsto nas u njoj drže kako ne bismo ‘pokvarili’ svoje nacionalne osjećaje, a mislim da je širi interes našeg naroda da pokušamo izaći iz tih stereotipa, pokušamo surađivati i zajedno podizati našu kulturnu ponudu” (HR 615: 22).

ZAKLJUČAK

U ovom smo radu, polazeći od prethodno provedenih istraživanja, fokus usmjerili na aktualan problem vezan uz pitanje identiteta bačkih Bunjevaca u Vojvodini. Kao što smo pokazali, nosioci bunjevačkog etnonima uvelike su podijeljeni oko viđenja svoje društvene pripadnosti s obzirom na njezinu subetničku, etničku i nacionalnu kategoriju. U tom pogledu dominantno se izdvajaju dvije podjednako brojne strane. Jedna tumači bunjevački identitet kao subetničku pripadnost široj hrvatskoj etničkoj zajednici, odnosno hrvatskoj naciji, iz čega proizlazi njezino pripadanje hrvatskoj nacionalnoj manjini u Srbiji, dok druga bačke Bunjevce smatra zasebnom etničkom zajednicom te je na temelju toga u Srbiji postigla status zasebne nacionalne manjine. Takvo razilaženje u stavovima dovelo je do stvaranja dviju paralelnih bunjevačkih zajednica – *hrvatsko-bunjevačke* i *manjinsko-bunjevačke* – kako ih nazivamo u ovome radu, pri čemu pripadnici svake od njih generaliziraju svoje viđenje bunjevačkog identiteta na sve nosioce ovog etnonima neovisno kako se oni sami deklariraju.

Takvi identitetski diskursi zapravo proizlaze iz esencijalističkog pogleda na samu prirodu subetničkog, etničkog i nacionalnog identiteta prema kojem oni postoje kao statične kategorije i fenomeni sami za sebe te koji determiniraju pojedinčevu društvenu pripadnost zajednici u kojoj se rodio. Za razliku od toga konstruktivistički pristup, kojeg kao znanstvenu paradigmu primjenjujemo u ovome radu, naglašava kako društvena pripadnost prvenstveno ovisi o slobodnoj volji pojedinca koji u dotičnim identitetskim kategorijama pronalazi određeni smisao te zbog toga odabire (p)ostati član pojedine subetničke, etničke ili nacionalne zajednice. Ipak, esencijalistički utemeljeni i međusobno suprotstavljeni diskursi o bunjevačkom identitetu objektivizirali su se kroz institucionalne oblike počevši od raznih kulturno-umjetničkih udruženja, preko znanstveno-edukacijskih ustanova pa sve do političkih tijela nacionalnih manjina i političkih stranaka koje sudjeluju u njihovom radu, a posebnu ulogu u tome imaju i lokalne institucije Katoličke crkve.

Razvojem suradnje između pojedinih institucija koje dijele identičan diskurs o bunjevačkoj pripadnosti formirale su se dvije generalne politike identiteta – prohrvatska i promanjinska. Provodeći takve aktivnosti dotični akteri traže javno priznanje i prihvaćanje svog identitetskog diskursa unutar šireg društva u kojem žive, a posebice od strane političkih vlasti. Oni se isto tako svojim djelovanjem okreću i pripadnicima svoje zajednice kako bi potvrdili i učvrstili njihov postojeći društveni identitet, tj. njihovo prihvaćanje diskursa koji ga podupire, ali se također obraćaju i ostalim nosiocima bunjevačkog etnonima pokušavajući ih uvjeriti da

preispitaju i promjene svoje dosadašnje viđenje bunjevačke pripadnosti. Očekivano, takvo djelovanje dviju dominantnih politika identiteta dovodi do njihova simboličkog konflikta što zapravo možemo smatrati suštinom bunjevačkog pitanja.

Ako sada pokušamo primijeniti ranije predstavljenu tipologiju simboličkih natjecanja koju predlaže Simon Harrison (1995), početni problem na koji nailazimo predstavlja odabir perspektive iz koje pristupamo analizi konflikta. Prva mogućnost je da ga promatramo unutar političke realnosti Vojvodine odnosno Republike Srbije u kojoj paralelno postoje dvije politički definirane bunjevačke zajednice – bunjevačka nacionalna manjina i hrvatsko-bunjevačka zajednica kao dio hrvatske nacionalne manjine. Drugu mogućnost predstavlja promatranje konflikta iz perspektive pojedine zajednice. Oba pristupa su u tom smislu važna jer nam otkrivaju drugačije dimenzije sukobljenosti dviju opisanih politika identiteta.

Polazeći od prvog pristupa usporedna analiza dviju politika identiteta pokazuje kako bunjevačkim pitanjem prvenstveno dominira *vlasnički* tip natjecanja. Afirmativne kampanje koje su nacionalna vijeća dviju nacionalnih manjina održala uoči popisa stanovništva 2011. godine u Srbiji te mnogo istaknutije paralelno obilježavanje javne manifestacije dužijance pokazuje kako se dvije bunjevačke zajednice temeljno pozivaju na identično povijesno i kulturno nasljeđe, pa čak i samo ime – etnonim *Bunjevac*. Spomenute kampanje su pritom ukazale kako politička čelništva bunjevačkih zajednica, unatoč politički korektnom priznavanju prava svakog pojedinca da slobodno odabire kako će se deklarirati, svoje viđenje bunjevačke pripadnosti prema (sub)etničkoj i nacionalnoj kategorizaciji nastoje predstaviti u javnosti ne samo kao poziv nositeljima dotičnog etnonima kako da se izjasne, nego i kao određeni način uspostavljanja kontrole nad javnim znanjem koje postoji o Bunjevcima u tamošnjem društvu pa i šire.

Kada je riječ o dužijanci, nju smo u ovom radu posebno analizirali jer se kao javna manifestacija u Vojvodini izdvaja kao ključan simbol identiteta za obje bunjevačke zajednice, pri čemu funkcionira kao svojevrsna platforma za predstavljanje cijelog niza kulturno-umjetničkih, znanstvenih i odgojno-obrazovnih sadržaja. Oni su prvenstveno vezani uz tradicijsku kulturu i povijesno nasljeđe te su kao takvi također predmet vlasničkog sukoba između dviju politika identiteta. To se najjasnije očituje u paralelnom sustavu obilježavanja središnje proslave subotičke Dužijance, kao i somborske Dužionice, ali i brojnih popratnih manifestacija koje dvije zajednice održavaju u istom ili sličnom formatu poput proslava blagdana pojedinih svetaca, prikazivanja starinskog načina ručne žetve (*risa*) na salašima,

predstavljanja tradicijske kuhinje, slamarske umjetnosti i slikarstva te, svakako, tradicijskih plesova, glazbe i narodne nošnje, a dodatno se ističu segmenti kulturno-povijesne baštine poput značaja Crkve svetog Roka ili pak povijesnih ličnosti Blaška Rajića i Ivana Antunovića.

Iza ovih manifestacija organizacijski stoji paralelni sustav institucija koje se razlikuju s obzirom na prihvatanje hrvatsko-bunjevačkog ili manjinsko-bunjevačkog identitetskog diskursa, a kojeg prvenstveno sačinjava niz kulturno-umjetničkih društava, dva nacionalna vijeća te lokalna Katolička crkva, tj. Subotička biskupija. Pritom, kao što smo pokazali, u organizaciji hrvatsko-bunjevačke Dužijance od 2014. godine ključnu ulogu ima Udruga bunjevačkih Hrvata “Dužijanica” koja povezuje Katoličku crkvu i Hrvatski kulturni centar “Bunjevačko kolo” kao ključne organizatore, dok Hrvatsko nacionalno vijeće daje deklarativnu podršku sukladno zajedničkoj prohrvatskoj politici identiteta i dijelom sudjeluje u njezinu financiranju. S druge strane, Bunjevački nacionalni savit je direktno nadležan za organiziranje manjinsko-bunjevačke Dužijance te unutar njegovih okvira djeluje niz kulturno-umjetničkih društava istovjetnog predznaka.

U takvom vlasničkom sukobu organizatori hrvatsko-bunjevačke Dužijance imaju svojevrsnu prednost s obzirom na to da spomenute institucije prohrvatske orijentacije imaju kontrolu nad očuvanjem izvornog kontinuiteta crkvene i gradske Dužijance u Subotici. Upravo je takva situacija navela manjinsko-bunjevačke institucije da organiziraju posebnu vlastitu proslavu Dužijance čime su zapravo pristupili strategiji *inovacijskog natjecanja*. Iako većina kulturno-povijesnog sadržaja i dalje ostaje fundamentalno vlasnički osporena, format njihova predstavljanja jest inoviran. Međutim, Bunjevački nacionalni savit je u suradnji s manjinsko-bunjevačkim udruženjima u toj inovaciji otišao korak dalje te je u svoju Dužijancu upisao eksplicitna politička značenja proglašavajući je svojim nacionalnim praznikom i pretvarajući je time u sekularan politički ritual koji ima za cilj javno legitimirati samosvojnost bunjevačke nacionalne manjine. Na to je odgovorilo Hrvatsko nacionalno vijeće proglašavajući hrvatsko-bunjevačku Dužijancu manifestacijom od posebnog značaja za hrvatsku zajednicu u Srbiji čime je također nastavilo inovacijski konflikt dodajući eksplicitno prohrvatsko političko značenje. Međutim, budući da HNV nije direktan organizator Dužijance, takva značenja nisu toliko izražena u sekularnom dijelu proslave, već samo u crkvenom, što se ujedno odražava na to da u subotičkoj središnjoj proslavi hrvatski Bunjevci ne dobivaju javno priznanje političkih vlasti da predstavljaju zasebnu političku zajednicu.

Upravo se u tom pogledu stvara kompleksna *vlasničko-inovacijska* međuigra institucija uključenih u sve oblike dužijanci – od Katoličke crkve, Hrvatskog nacionalnog vijeća, Bunjevačkog nacionalnog savjeta te samog Grada Subotice. Pritom se lokalna Katolička crkva dominantno slaže s HNV-om oko prihvaćanja prohrvatskog viđenja bunjevačkog identiteta, no vidimo kako njezini svećenici u tome nisu jedinstveni. Tome svjedoči suradnja župe u Somboru s manjinskim Bunjevcima kroz sudjelovanje lokalnog župnika u njihovim manifestacijama, kao i kroz organiziranje specifičnog načina obilježavanja somborske Dužionice gdje su obje bunjevačke zajednice ipak okupljene u crkvenoj proslavi. Osim toga Grad Subotica se također izdvaja kao važan akter u spomenutoj međuigri jer njegovi politički čelnici s jedne strane daju podršku manjinskim Bunjevcima priznajući Dan Dužijance kao njihov politički ritual i legitiman nacionalni praznik. S druge strane, kod obilježavanja hrvatsko-bunjevačke Dužijance u Subotici sâm gradonačelnik zadržava narativ o njoj kao lokalnom “prazniku ratara”, ne dajući javnu potporu prohrvatskoj politici identiteta, unatoč trajnoj suradnji s hrvatsko-bunjevačkim institucijama koje ju organiziraju. S obzirom na takav stav Grada Subotice logično da se i dalje u tamošnjoj javnosti, a posebice među samim hrvatskim Bunjevcima, problemski postavlja pitanje “čija je dužijanca?” (usp. Vugdelija i Gotal 2013: 178–182).

Što se tiče strategije *procjenjivačkog* natjecanja, ona je u ovom simboličkom konfliktu relativno slabo izražena, što je logično zbog dominacije strategije vlasničkog natjecanja koja je suštinski suprotnog karaktera, a čak se i inovirani sadržaji suprotstavljene strane ne mogu u tom pogledu omalovažavati budući da su i oni utemeljeni na simbolima oko kojih se politike identiteta vlasnički spore. Ipak, pojedini slučajevi pokazuju da u određenim situacijama jedna strana ne može ignorirati postojanje druge pa se pribjegava negativnom procjenjivanju. Takve primjere možemo pronaći u analiziranim afirmativnim kampanjama u kojima su čelnici dviju nacionalnih manjina donekle omalovažavali drugačije kategorije izjašnjavanja koje su suprotne njihovim naputcima odnosno njihovim identitetskim diskursima.

U konačnici dolazimo do strategije *ekspanzionističkog* natjecanja kojeg iz aspekta političke koegzistencije dviju političkih zajednica ne možemo direktno prepoznati. Međutim, kao što smo ranije istaknuli, bunjevačko pitanje kao simbolički konflikt treba također sagledati iz perspektive samih bunjevačkih zajednica, neovisno o njihovim političkim pravima i statusu koje imaju u Republici Srbiji. Na taj način otkriva nam se suština bunjevačkog pitanja, a to je ekspanzionistički tip sukoba u kojem jedna strana fundamentalno osporava drugoj pravo na postojanje. Do toga dolazi zbog toga što pripadnici obiju političkih zajednica dominantno

smatraju kako su svi bački Bunjevci zapravo jedna zajednica unutar koje dio njih ima “iskrivljenu” etničku i nacionalnu svijest, odnosno da se neopravdano izoliraju iz jedinstvene zajednice prihvaćajući drugačiji identitetski diskurs. U tom pogledu, suočeno s političkom realnošću, čelništvo hrvatske nacionalne manjine želi svojom politikom identiteta u simboličkom smislu eliminirati postojanje bunjevačke nacionalne manjine te apsorbirati njezine članove u svoj korpus. S druge strane, čelništvo bunjevačke nacionalne manjine ne osporava postojanje hrvatske nacionalna manjine, ali traži da se od nje separira sve *bunjevačko* te potom apsorbira u manjinsko-bunjevački korpus.

To je vidljivo upravo na primjeru Dužijance u tome što manjinski Bunjevci ne pomišljaju na odbacivanje ove manifestacije kao svog ključnog simbola, odnosno na stvaranje novoga samo zato što hrvatski Bunjevci imaju ranije objašnjenu prednost u *vlasništvu*. Upravo suprotno, oni pristaju na određenu *inovaciju* kako bi se istaknuli kao zasebna politička zajednica, ali glavni cilj im ostaje preuzimanje vlasništva nad Dužijancom i njezino “čišćenje” od hrvatskih obilježja poput korištenja hrvatskog jezika u službenom programu ili sudjelovanja visokih gostiju iz Katoličke crkve koji podupiru prohrvatsku stranu.

Kao što vidimo, sve ove strategije simboličkog konflikta, koje je teorijski postavio Simon Harrison (1995) i koje smo prepoznali u našem slučaju, otkrivaju kompleksnost bunjevačkog pitanja. Međutim, suština cijelog problema koja potiče institucije hrvatsko-bunjevačke i manjinsko-bunjevačke zajednice na vođenje ovakvih politika identiteta i koja dovodi do opisanog sukoba zapravo predstavlja ranije opisani esencijalistički pogled na prirodu identiteta, odnosno stav da postoji “samo jedna istina o Bunjercima”. Ipak, pojedini spomenuti primjeri pokazuju kako postoje pojedinci i institucije iz obiju bunjevačkih zajednica koji su spremni na međusobnu otvorenu komunikaciju i raspravu te koji traže preispitivanje, pa čak i odbacivanje, dosadašnjih dihotomnih politika identiteta i ponovno jačanje ideje zajedništva bunjevačke zajednice utemeljene na pluralnijem poimanju ove društvene pripadnost. Takav pristup vođen konstruktivističkim viđenjem prirode identiteta i prava pojedinca na odabir identifikacije mogao bi biti važan korak međusobnom razumijevanju i smanjenju tenzija koje stvara ovaj konflikt. Upravo bi na tom tragu valjalo provesti daljnja istraživanja i pristupiti bačkim Bunjercima neovisno o njihovu trenutnom pripadanju pojedinoj političkoj zajednici kako bi se razmotrilo na koji način oni poimaju svoj identitet te kako bi se prepoznalo što u njihovoj emskoj perspektivi predstavlja ključne točke razilaženja. Samo na taj način moguće je razumjeti pitanje bunjevačkog identiteta u svojoj njegovoj složenosti i raznolikosti.

POPIS LITERATURE I IZVORA

- BARTH, Fredrik. 1969. "Introduction". U: *Ethnic Groups and Boundaries – The Social Organization of Culture Difference*, ur. Fredrik Barth. Boston: Little, Brown and Company, 9–38.
- BLAGONIĆ, Sandi. 2010. *Objektiviranje identiteta u procesu političke i socijalne mobilizacije periferije*. Doktorska disertacija (rukopis). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bunjevačke novine* (BN). Brojevi: 63, 71, 74–76, 116, 119–123.
URL: <http://www.bunjevci.net/bunjevacke-novine> (30. 5. 2016.)
- CRESPI, Franco. 2006. *Sociologija kulture*. Zagreb: Politička kultura.
- ČAPO ŽMEGAČ, Jasna et al. 2006. "Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja". U: *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić, Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Jesenski i Turk, 7–52.
- ČERNELIĆ, Milana i Jadranka GRBIĆ JAKOPOVIĆ. 2013. "Sto i dvije godine trajanja Dužijance – proslava završetka žetve kao kulturna praksa i iskazivanje identiteta". U: *Međunarodni znanstveni interdisciplinarni simpozij Hrvatska folklorna i etnografska baština u svjetlu dubrovačke, svjetske i turističke sadašnjosti. FEB 2012. Dubrovnik, Republika Hrvatska, 11.-13. prosinca 2012. Zbornik radova*, ur. Mira Muhoberac. Dubrovnik: Folklorni ansambl Lindo, 500–515.
- GRBIĆ JAKOPOVIĆ, Jadranka. 2014. *Multiplikiranje zavičaja i domovina – Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije, identitet*. Zagreb: Filozofski Fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF-press.
- HARRISON, Simon. 1995. "Four Types of Symbolic Conflict". *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 1 (2): 255–272.
- HERŠAK, Emil et al., ur. 1998. *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Školska knjiga.
- HERŠAK, Emil i Joža ŠIMUNKO. 1990. "Međimurje – povijest, identitet i seobe". *Migracijske teme*, 6 (4): 569–591.

- HRANILOVIĆ, Nada. 1990. "Žumberčani – subetnička grupa u Hrvata". *Migracijske teme*, 6 (4): 593–612.
- Hrvatska riječ* (HR). Brojevi: 436, 445, 577, 579–584, 615, 620, 629, 631, 633, 634, 636–645, 647. URL: <http://hrvatskarijec.rs/arhiva/> (30. 5. 2016.)
- KALANJ, Rade. 2010. "Identitet i politika identiteta (Politički identitet)". U: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjeran Katunarić. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo – Pravni fakultet, 117–133.
- KAMEDA, Masumi. 2014. "Language Ideologies of the Bunjevac Minority in Vojvodina: Historical Backgrounds and the Post-1991 Situation". U: *The Multilingual Society Vojvodina: Intersecting Borders, Cultures and Identities*, ur. Tomasz Kamusella i Motoki Nomachi. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 95–119.
- KATUNARIĆ, Vjeran. 2003. *Sporna zajednica: novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- KLEG, Milton. 1993. *Hate Prejudice and Racism*. Albany: State University of New York Press.
- MATAIJA, Tamara. 2012. *Osviještena baština – Zastave*. Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. URL: <http://ppmhp.hr/dokumenti/e-books/zastave/zastave-katalog.pdf> (22. 4. 2016.)
- NORA, Pierre. 2006. "Između pamćenja i historije. Problematika mjesta". U: *Kultura pamćenja i historija*, prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 21–45.
- ORTNER, Sherry B. 1973. "On Key Symbols". *American Anthropologist*, 75 (5): 1338–1346.
- PAREKH, Bhikhu. 2008. *Nova politika identiteta*. Zagreb: Politička kultura.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji – Nacionalna pripadnost*. 2012. Beograd: Republički zavod za statistiku. URL: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/userFiles/file/Aktuelnosti/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf> (26. 5. 2016.)
- RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja. 1991. "Istinski ili lažni identitet – ponovno o odnosu folklora i folklorizma". U: *Simboli identiteta – (studije, eseji, građa)*, ur. Dunja Rihtman-Auguštin. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, 78–89.

RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja. 2000. *Ulice moga grada: antropologija domaćeg terena*. Beograd: Biblioteka XX vek.

RUBIĆ, Tihana. 2010. "Kulturne politike i etnički identiteti: primjer dvaju kulturno-umjetničkih društava u Somboru". U: *Identitet bačkih Hrvata*, ur. Robert Skenderović. Zagreb – Subotica: Hrvatski institut za povijest – Hrvatsko akademsko društvo, 241–252.

SEKULIĆ, Duško. 2003. "Etnički i civilni identitet: slučaj Hrvatske". *Politička misao*, 40 (2): 140–166.

ŠKRBIĆ-ALEMPIJEVIĆ, Nevena i Tihana RUBIĆ. 2014. "Subotička Dužijanica: Tvorba tradicije, izvedba sjećanja". U: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, ur. Milana Černelić et al. Zagreb – Subotica: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF-press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 495–515.

VUGDELIJA, Kristina i Mihovil GOTAL. 2013. "Dužijanica kao simbol suvremenog identiteta Hrvata Bunjevaca". *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 5: 167–183.

VUKOVIĆ, Petar. 2006. "Kojim Bunjevcima je stalo da budu Hrvati a kojima nije?!". *Zvonik*, 13 (137). URL: <http://www.zvonik.rs/arhiva/1372/ZV20.html> (18. 5. 2016.)

VUKOVIĆ, Petar. 2010. "Konstrukcija identiteta u bačkih Bunjevaca". U: *Identitet bačkih Hrvata*, ur. Robert Skenderović. Zagreb – Subotica: Hrvatski institut za povijest – Hrvatsko akademsko društvo, 263–289.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Službeni list SRJ br. 11/2002, Službeni list SCG br. 1/2003 – Ustavna povelja i Službeni glasnik RS br. 72/2009 i 97/2013. URL: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html (6. 6. 2016.)

<http://www.bunjevacica-matica.org>

<http://www.bunjevci.com>

<http://www.hnv.org.rs>

<http://www.hrvatskarijec.rs>

<https://www.youtube.com>

SAŽETAK

Bunjevačko pitanje kao simbolički konflikt politika identiteta

Bunjevačko pitanje predstavlja društveno-politički problem u Republici Srbiji koji proizlazi iz različitog tumačenja identiteta bačkih Bunjevaca u Vojvodini. Većina nositelja bunjevačkog etnonima podijeljena je po tom pitanju na dvije strane koje u političkom smislu možemo promatrati kao dvije zasebne bunjevačke zajednice. Jednu zajednicu čine oni Bunjevci koji svoj identitet tumače kao subetničku pripadnost hrvatskoj etničkoj zajednici, a time i hrvatskoj naciji. Na temelju toga oni predstavljaju dio hrvatske nacionalne manjine u Srbiji. Drugu zajednicu čine oni Bunjevci koji se smatraju zasebnom etničkom zajednicom te su kao takvi od 2002. godine priznati kao zasebna nacionalna manjina u Srbiji. Pritom svi nositelji bunjevačkog etnonima generaliziraju svoj identitetski diskurs na sve Bunjevce smatrajući kako svi sačinjavaju jednu zajednicu koja je iznutra podijeljena. Ovaj problem u radu analiziramo temeljno polazeći od konstruktivističke paradigme, posebice teorijskog pristupa Fredrika Bartha (1969) koji naglašava relacijski karakter identiteta etničkih zajednica što se očituje prilikom odabira simbola kojima zajednice međusobno uspostavljaju granice. Taj proces detaljnije promatramo kroz koncept politike identiteta. Njime obuhvaćamo sve oblike djelovanja koje poduzimaju akteri na pozicijama moći s ciljem oblikovanja identiteta pojedine zajednice, pri čemu s jedne strane traže njezino priznanje u širem društvu, a s druge djeluju unutar same zajednice odabirući simbole kojima zajednica ističe svoju specifičnost. Takav tip djelovanja dviju bunjevačkih zajednica dovodi do njihova međusobnog simboličkog konflikta. To uočavamo na primjeru afirmativnih kampanja provedenih uoči popisa stanovništva 2011. godine u Srbiji. Međutim, fokus analize je usmjeren na *dužijancu* koja predstavlja javnu manifestaciju velikog simboličkog značaja za obje bunjevačke zajednice, a koje ju zbog međusobne suprotstavljenosti identitetskih diskursa paralelno obilježavaju. Primjenjujući tipologiju strategija simboličkog konflikta Simona Harrisona (1995) u zaključku ukazujemo na kompleksnost samog bunjevačkog pitanja koje zapravo proizlazi iz problematičnosti esencijalističkog poimanja same prirode društvenog identiteta.

Ključne riječi:

Bunjevci, bunjevačko pitanje, politika identiteta, nacionalna manjina, dužijanca

SUMMARY

Bunjevac question as a symbolic conflict of identity politics

The Bunjevac question represents a socio-political problem in the Republic of Serbia, which comes from different interpretations of identity of the Bunjevac people from Bačka in Vojvodina. The majority of the Bunjevac ethnonym carriers are deeply divided by that issue into two dominant sides, which can, in the political sense, be regarded as two separate Bunjevac communities. One is composed of those Bunjevac people who interpret their identity as a sub-ethnic group belonging to the Croatian ethnic community and hence to the Croatian nation. Based on that, they represent a part of the Croatian national minority in Serbia. The other community is composed of those Bunjevac people who consider themselves being a separate ethnic community and as such they have been recognized as a separate national minority in Serbia since 2002. At the same time, all carriers of the ethnonym Bunjevac generalize their identity discourse onto all Bunjevac people and consider all of them to be constituting one community which is split inside. In this paper we analyse this problem fundamentally starting with the constructivist paradigm, especially with the theoretical approach of Fredrik Barth (1969), who emphasizes the relational character of identity of ethnic communities, which is evident in the selection of symbols which are used by both communities to establish boundaries between themselves. We examine that process in more detail through the concept of identity politics. It includes all forms of activities carried out by the actors on the position of power, aimed at constructing the identity of a certain community, seeking its recognition in the broader society on the one hand, and acting within the community by choosing the symbols which make them distinguished in the community, on the other hand. This type of activity of the two Bunjevac communities leads to their mutual symbolic conflict. It is noticeable on the example of affirmative campaigns carried out before the 2011 census in Serbia. However, the focus of the analysis is directed towards *dužijanca*, which represents a public event of great symbolic meaning for both of the Bunjevac communities. Because of their mutually opposed identity discourse, they both organize it as parallel events. By applying the typology of symbolic conflict proposed by Simon Harrison (1995) we point out in the conclusion the complexity of the Bunjevac question itself, which actually arises from the essentialist understanding of the nature of collective identity.

Keywords:

Bunjevac people (Bunjevci), Bunjevac question, identity politics, national minority, *dužijanca*